Fra Mario Jurišić

ONOSTRANSKI ZVUCI

Tučepi, 1985.

27065

30

ONOSTRANSKI ZVUCI

Biblioteka „Službe Božje"
Knjiga – 18

Korektor: Ante Bešlić

Naslovnu stranu izradio:
akademski kipar Kažimir Hraste, Omiš

FRA MARIO JURIŠIĆ

ONOSTRANSKI ZVUCI
(Govori i misli o smrti čovjeka – kršćanina)

TUČEPI, 1985.

S dopuštenjem starijih
Izdaje i odgovara: fra Mario Jurišić, 58325 Tučepi
Tel. (058) 623-251

Tisak: „Franjo Kluz", Omiš

U v o d

Prije osam godina napisao sam knjigu NADA USKRSNUĆA. U njoj sam donio govore i misli o smrti kršćanina. Još prije sam izdao knjigu NADGROBNI NATPISI, a evo sada izdajem ONOSTRANSKI ZVUCI. Nastojao sam i ovaj put biti praktičan, jer je u prvom redu knjiga upućena praktičarima tj. župnicima.

Knjigu sam razdijelio u tri dijela. U prvom dijelu doneseni su općeniti govori, u drugom govori za specijalna zanimanja, a u trećem se dijelu nalaze misli o životu, prolaznosti, bolesti, starosti, smrti, uskrsnuću . . . To je materijal koji može veoma dobro doći u ovakvim prigodama, jer je nekada dovoljna jedna dobra misao da možemo lijepo, ljudski i kršćanski progovoriti u prigodi jedne smrti.

Ne smijemo zaboraviti da se u pojedinim zgodama (krštenje, vjenčanje, pogreb . . .) moramo dobro spremiti što ćemo govoriti. To su izuzetne prilike, kad su ljudi veoma osjetljivi i paze što i kako govorimo. Sigurno od svih prigoda kod smrti i pokopa trebamo biti najviše na visini radi nas samih, pokojnika i njegove rodbine, a i radi svih ostalih koji su došli ispratiti pokojnikove ovozemaljske ostatke, jer uvijek ima jedan broj ljudi koji s nama dolaze u kontakt jedino u ovakvim prigodama.

Eto, zato ova knjižica izlazi. Bože daj, da bude koristi!

Pisac

Tučepi, Velika Gospa, 1985.

„U dan kad smrt pokuca na tvoja vrata, kakvim ćeš je darom darivati?

Oh, ja ću pred svoga gosta iznijeti punu posudu svoga života – nipošto neću dopustiti da ode praznih ruku.

Svu slatku berbu jesenjih dana i ljetnih noći, sve dobitke i pabirke moga radinog živovanja stavit ću preda nj pri koncu svojih dana, kad smrt pokuca na moja vrata".

— o —

„Bijah uzvanik na svetkovini ovoga sivjeta, i zato mi je život blagoslovljen. Moje su oči vidjele i moje su uši čule.

Na toj svečanosti pade mi u dio da sviram na svom glazbalu, i ja sam učinio sve što sam mogao.

I sada pitam, nije li konačno došlo vrijeme da uđem i lice ti vidim, i tihi tvoj pozdrav tebi prikažem".

— o —

„Dan za danom o Gospodaru mog života, stajat ću licem u licem s tobom. Sklopljenih ruku, o Gospodaru svih svjetova, stajat ću lice u lice s tobom.

Pod velikim svodom u osami i muku, srca ponizna, stajat ću lice u lice s tobom.

U ovom tvom svijetu pečalbe, uzburkanom od borbe i rada, sred puka koji hrli krdomice, stajat ću licem u lice s tobom.

A kad moje djelo na ovom svijetu dokonča se, o Kralju kraljeva, sam i bez riječi stajat ću licem u lice pred tobom".

(R. Tagore, *Gitandjali*,
Zagreb, 1981.)

I. KONCIL, KODEKS, KONGREGACIJA..

„Poput jata čežnjivih ždralova koji danju i noću lete domaji svojoj u gnijezda planinska, tako neka i život moj udari putem prema domu vječnosti svoje, u jednom pozdravu tebi".

– o –

„Nema više jedrenja od luke do luke u ovom mome trošnom čunu. Davno već minuše dani kad me radovala igra s valovima.

– o –

„I sada priželjkujem umrijeti u besmrtnosti".

– o –

„Cijelo mi tijelo i udovi svi drhću na dodir njega koji dirljiv nije; pa ako to konac ide, neka ga, neka ide. . ."

(R. Tagore, *Gitandjali*, Zabreb, 1981.)

OTIŠLI SU . . .

„Dok ne dođe Gospodin u svome veličanstvu i svi anđeli s njim, i dok mu, kad jednom bude uništena smrt, ne budu podložne sve stvari, neki su od njegovih učenika putnici na zemlji, neki se – ostavivši ovaj život – čiste, a neki uživaju slavu gledajući jasno trojedinoga Boga kakav jest'; ipak svi, iako na različitom stupnju i na različit način, sudjelujemo u istoj ljubavi prema Bogu i bližnjemu i pjevamo istu pjesmu slave našemu Bogu.

Crkva putnika, dobro poznajući zajednicu cijeloga Mističnog tijela Isusa Krista, već je od prvih vremena kršćanske religije s velikim pijetetom štovala uspomenu mrtvih i; 'jer je sveta i spasonosna misao moliti za mrtve da se odriješe od grijeha', za njih je prinosila i molitve. A za apostole i Kristove mučenike, koji su, prolivši svoju krv, dali najveće svjedočanstvo vjere i ljubavi, Crkva je uvijek vjerovala da su u Kristu tješnje s nama spojeni; ujedno ih je s blaženom Djevicom Marijom i sa svetim anđelima s osobitim osjećajem štovala i pobožno prosila pomoć njihova zagovora. Njima su doskora bili pribrojeni i drugi, koji su revnije nasljedovali Kristovo djevičanstvo i siromaštvo, i napokon ostali, koji su posebno vršenje kršćanskih kreposti i božanske karizme preporučivali pobožnom štovanju i nasljedovanju vjernika.

Dok, naime, promatramo život onih koji su vjerno slijedili Krista, dobivamo novi poticaj da tražimo budući Grad i da učimo koji je najsigurniji put po kojemu ćemo među promjenljivim stvarima svijeta moći doći do savršenog jedinstva s Kristom, tj. do svetosti, svaki prema svom posebnom stanju i položaju. U životu onih koji se, iako dionici

naše ljudske naravi, savršenije preobraze u Kristovu sliku, Bog živo očituje ljudima svoju prisutnost i svoje lice. U njima nam on sam govori i daje nam znak svoga Kraljevstva, prema kojemu nas snažno privlači to što imamo pred sobom toliko mnoštvo svjedoka i takvu potvrdu istine evanđelja.

Naše pak sjedinjenje s nebeskom Crkvom ostvaruje se na najplemenitiji način kad – osobito u svetoj liturgiji, u kojoj sila Duha Svetoga djeluje na nas po sakramentalnim znakovima – bratskim klicanjem pjevamo hvale božanskog veličanstva, i svi, otkupljeni Kristovom krvlju, od svakog plemena i jezika, puka i naroda, i u jednu Crkvu skupljeni, veličamo jednom pjesmom hvale trojedinoga Boga. Kada, dakle, slavimo euharistijsku žrtvu, najbolje se pridružujemo bogoštovlju nebeske Crkve, sjedinjeni u zajednicu i štujući uspomenu prije svega slavne vazda Djevice Marije, ali i blaženoga Josipa i blaženih apostola i mučenika i svih svetaca.

Tu časnu vjeru naših predaka u životnu zajednicu s braćom koja su u nebeskoj slavi, ili se poslije smrti još čiste, ovaj sveti sabor prima s velikim pijetetom i ponovno propisuje odluke svetih sabora . . ."

(Dogmatska konstitucija „Svjetlo naroda", br. 49-51)

– o –

„Svakom čovjeku nebo je dalo život, a zemlja se pobrinula da mu dade grob".

„Nastajanje i nestajanje veliki je zakon za sve živo na zemlji, za ptice u zraku i za ribe u vodi; ali je Bog čovjeku, kruni svih stvorenja, dao posebno pravo da iza smrti ustane na život".

(Sv. Ambrozije)

CRKVENI SPROVOD
(kanoni 1176–1185)

a) *Pojam i davanje:* „Crkvenim sprovodom *(exsequiae ecclesiasticae)* Crkva zaziva duhovnu pomoć za preminule i odaje počast njihovim tjelesima i ujedno pruža živima utjehu nade. Treba ga slaviti prema odredbama liturgijskih knjiga (kan. 1176, 2), a preminulim kršćanima treba ga dati prema odredbama prava (kan. 1176, 1).

b) *Pokapanje i spaljivanje:* Crkva usrdno preporuča da se sačuva pobožni običaj pokapanja *(sepultura)* tjelesa preminulih. Ipak ne zabranjuje spaljivanje *(crematio)*, izuzevši slučaj da je ono izabrano zbog razloga protivnih kršćanskoj vjeri (kan. 1176, 3).

Vrlo je svrsishodno i opravdano što je novi Zakonik prebacio crkveni sprovod u kontekst ostalih bogoštovnih čina, dok ga je Zakonik iz 1917. obrađivao u kontekstu svetih mjesta (grobalja). Druga velika novina jest dozvola spaljivanja, koje je po prijašnjem Zakoniku bilo zabranjeno (novi Zakonik u stvari preuzima odredbe instrukcije Kongregacije *sv. Oficija* De cadaverum crematione od 5. srpnja 1963. (u AAS 56/1964/822 s.).

I. poglavlje
SLAVLJENJE SPROVODA
(kanoni 1177-1182)

1. Sprovodna crkva (kanoni 1177-1179)

a) *Načelo:* Sprovod za svakoga preminulog vjernika treba slaviti u crkvi vlastite župe (kan. 1177, 1). Ovdje se misli na sprovodne obrede.

b) *Sloboda izbora:* Međutim, svaki vjernik odnosno oni na koje spada da se pobrinu za sprovod preminulog vjernika mogu izabrati za sprovod drugu crkvu. Moraju imati suglasnost onoga tko njom upravlja i upozoriti pokojnikovoga vlastitog župnika (kan. 1177, 2).

c) *Preminuli izvan vlastite župe:* Ako se smrt dogodila izvan vlastite župe i mrtvo tijelo nije u nju prenešeno niti je za sprovod zakonito izabrana neka crkva, sprovod treba obaviti u crkvi župe u kojoj se dogodila smrt ukoliko nije posebnim pravom određena druga (kan. 1177, 3).

d) *Sprovod dijecezanskog biskupa* treba slaviti u vlastitoj katedralnoj crkvi ako on sam nije izabrao drugu crkvu (kan. 1178).

e) *Sprovode redovnika ili pripadnika* društava apostolskog života općenito treba slaviti u vlastitoj crkvi ili oratoriju, i to poglavar ako je ustanova ili društvo kleričkog karaktera, inače kapelan (kan. 1179).

2. Groblje ukopa (kan. 1180)

a) *Načelo:* Ako župa ima vlastito groblje, preminule vjernike treba pokapati u njemu ako nisu sam pokojnik ili oni na koje spada da se pobrinu za pokop pokojnika, zakonito izabrali drugo groblje (kan. 1180, 1).

b) *Slobodni izbor:* Međutim, svakome je dopušteno izabrati groblje za pokop ako mu to ne zabranjuje pravo (kan. 1180, 2).

3. Prilozi prigodom sprovoda (kan. 1181)

Što se tiče priloga prigodom sprovodnih obreda, treba obdržavati propise kan. 1264, prema kojemu na skupštinu biskupa crkvene pokrajine spada da pobliže odredi visinu priloga prigodom posluživanja sakramenata i blagoslovina. Pri tom ipak treba voditi računa da kod sprovoda ne bude nikakvog razlikovanja osoba i da siromašni ne budu lišeni dužnog sprovoda. Toliko Zakonik. Upozorenje izbjegavanja

razlikovanja osoba odnosi se na davanje svečanijeg sprovoda na temelju plaćanja, odnosno mogućnosti plaćanja, a ne na davanje svečanijeg sprovoda nekim osobama na temelju zasluga, časti ili sl.

4. Upis sprovoda (kan. 1182)

Po obavljenom pokapanju treba izvršiti upis u maticu umrlih prema odredbama posebnog prava.

II. poglavlje

DAVANJE ILI ODBIJANJE CRKVENOG SPROVODA (kanoni 1183-1185)

1. Davanje crkvenog sprovoda (kanoni 1176, 1; 1183)

a) *Načelo:* Preminulim kršćanima treba dati crkveni sprovod prema odredbama prava (kan. 1176, 1). Dakle, svima kojima to ne zabranjuje pravo.

b) *Katekumene* treba, što se tiče sprovoda, pribrojiti kršćanima (kan. 1183, 1).

c) *Nekrštena djeca:* Mjesni ordinarij može dopustiti da se crkveni sprovod dadne maloj djeci koju su roditelji namjeravali krstiti, ali su umrla prije krštenja (kan. 1183, 2).

d) *Nekatolici:* Prema razboritom sudu mjesnog ordinarija crkveni se sprovod može dati krštenima koji su upisani u neku nekatoličku Crkvu ili crkvenu zajednicu ako nije sigurna njihova protivna volja i pod uvjetom da se ne može dobiti njihovoga vlastitog službenika (kan. 1183, 3).

2. Odbijanje crkvenog sprovoda (kanoni 1184-1185)

a) *Kome treba odbiti:* Treba lišiti crkvenog sprovoda ako prije smrti nisu dali neke znakove pokajanja (kan. 1184, 1);

1) općepoznate otpadnike od vjere, krivovjernike i raskolnike;

2) one koji su izabrali spaljivanje vlastitog tijela zbog razloga protivnih kršćanskoj vjeri:

3) ostale očite grešnike kojima nije moguće dati crkveni sprovod bez javne sablazni vjernika.

b) *U slučaju neke sumnje* treba pitati mišljenje mjesnog ordinarija, čijeg se suda treba držati (kan. 1184, 2).

c) *Sprovodna misa:* Onome tko je isključen od crkvenog sprovoda treba zanijekati i bilo kakvu sprovodnu misu (kan. 1185). To ne znači da treba zanijekati slaviti za njegovu dušu svaku misu (privatnu, tj. neoglašenu).

— o —

„Kod mnogih kateheza pojam vječnoga života jedva se spominje, a pitanje smrti je samo usput natuknuto. Većina se jedino pita kako usporiti njezin dolazak i učiniti joj manje bolne uvjete. Budući da je kod mnogih kršćana iščezao eshatološki osjećaj, smrt je opkoljena šutnjom, strahom ili pokušajem da se banalizira. Kroz stoljeća nas je Crkva učila moliti se da nas smrt ne bi zatekla iznenada, dajući nam vremena da se na nju spremimo. Sada se upravo nenadana smrt smatra milošću. Neprihvaćanje i nepoštivanje smrti znači neprihvaćanje i nepoštivanje života".

(J. Ratzinger)

KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE O PREKOGROBNOM ŽIVOTU

(Kongregacija za nauk vjere od 17. svibnja 1979. god. poslala je pismo, koje je potpisao kard. dr. Franjo Šeper, svim biskupima, članovima biskupskih konferencija u vezi nauke o prekogrobnom životu. Papa Ivan Pavao II. potvrdio je to pismo i naredio da se objavi).

Sveta kongregacija upozorava na neka zastranjenja u vezi s uskrsnućem koja dovode vjernike u sumnju u prekogrobni život. Stoga donosi nauk koji Crkva daje u ime Krista u vezi ovih pitanja:

1) Crkva vjeruje u uskrsnuće mrtvih.

2) Crkva tu misli na uskrsnuće cijeloga čovjeka; ono za izabrane nije ništa drugo nego proširenje samoga uskrsnuća Kristova na ljude.

3) Crkva tvrdi, da poslije smrti preživljuje i opstoji određeni duhovni sastojak, obdaren sviješću i voljom, tako da ljudsko „ja" i dalje postoji. Da bi označila taj sastojak, Crkva upotrebljava riječ ‚duša". Ta je riječ posvećena upotrebnom Sv. pisma i Predaje. Ne niječući da taj izraz u Bibliji ima više značenja, Crkva ipak drži, da nema ozbiljna razloga da bi se odbacio nego ga smatra izražajnim sredstvom preko potrebnim za potporanj vjere kršćana.

4) Crkva odbacuje svaki oblik mišljenja ili govorenja, koji bi učinio proturječnima ili nerazumljivima njezinu molitvu, njezine pogrebne obrede, njezino štovanje pokojnika, jer su sve to u biti „teološka mjesta".

5) Sukladno sa Sv. pismom Crkva očekuje *„slavnu pojavu našega Gospodina Isusa Krista"* (Dei Verbum, 1,4), smatrajući ipak, da je to nešto različno i odjelito s ozbirom na ono stanje, u kojem se čovjek nađe neposredno poslije svoje smrti.

6) U svom naučavanju o sudbini čovjeka poslije smrti Crkva odbija sva tumačenja, koja bi oduzela smisao Marijinu uznesenju u onome, u čemu je ono jedinstveno, što znači, da je tjelesno proslavljenje Djevice predujam one proslave, koja je namijenjena i svim drugim izabranicima.

7) Crkva, vjerna Novom zavjetu i Predaji, vjeruje u sreću pravednika, koji će jednom biti s Kristom. Ona vjeruje da vječna kazna očekuje grešnika koji bude lišen Božjega lica; vjeruje, da se ta kazna odrazuje u svemu njegovu biću. Ona, napokon, vjeruje u možebitno čišćenje izabranih prije gledanja Boga. No, to je doista različito od muka osuđenih. To je ono, što Crkva misli, dok govori o paklu i čistilištu.

Sveta kongregacija, govoreći o uvjetima u kojima se čovjek nađe poslije smrti, naglašava da se treba čuvati proizvoljnih slikovitih predočavanja, koja čine znatan dio poteškoće, s kojima se kršćanska vjera često susreće. Međutim, zaslužuju poštovanje slike, kojima se služi Sv. pismo. Treba shvaćati njihov dubok smisao, izbjegavajući opasnost, da se one previše oslabe, što često znači oduzeti im sadržaj onih stvarnosti koje označuju.

Prema mišljenju Svete kongregacije, ni Sv. pismo ni teologija ne pružaju nam dovoljno svjetla, da bismo mogli predstaviti onostranost. Kršćanin treba da se drži dviju bitnih točaka: on, s jedne strane, treba vjerovati u temeljnu neprekinutost koja snagom Duha Svetoga, postoji između sadašnjeg života u Kristu i budućega. Ljubav je, naime, zakon kraljevstva Božjega, a mjera naše ljubavi na ovom svijetu bit će i mjera našega sudioništva u vječnoj slavi. No, s druge strane, kršćanin treba da uvidi korjeniti prekid između sadašnjosti i budućnosti, tako da on, vođen vjerom, dolazi do potpune svjetlosti; bit će s Kristom i „gledati Boga" (usp. 1 Iv 3,2). Eto nečuvena obećanja i otajstva, u kojem je sva naša nada. Ako se predožba pred tim zaustavlja, srce instiktivno ide do dna.

Na koncu, Sveta kongregacija potiće one koji su dužni da bdiju što se govori i piše, da bi se vjernike ne samo upozorilo navrijeme na opasnosti od krive nauke nego da bi ih se upoznalo s djelima koja će njihovu vjeru hraniti i braniti.

II. OPĆENITI GOVORI ...

„U čas rastanka, prijatelji, poželite mi dobru sreću! Nebom je zorom ozareno i staza moja leži lijepa.

Na pitanje što sobom nosim. Polazim na put praznih ruku i srca puna slutnje.

Ovjenčat ću se svadbenim vijencem. Crveno-smeđe putničko ruho nije za mene, i premda putem vreba opasost, moja duša ne zna za strah.

Kad put moj završi izaći će večernja zvijezda, i njezini zvuci sutonskog poja oglasit će se s kraljevskih dveri".

(R. Tagore,*Gitandjali*, Zagreb, 1981.)

GROB

„Bio sam sretan jer sam
vjerovao u onostranost".

(F. Mistral)

Grob pripada simbolizmu transcendencije. Grob je susret neba i zemlje. On potvrđuje vječnost života u njegovu preobražavanju.

Po C. G. Jungu, grob je mjesto sigurnosti, rođenja, rasta, nježnosti, mjesto preobrazbe tijela u duh ili mjesto ponovnog rođenja koje se priprema.

Grob je granica između neba i zemlje, no grob pravednika to je njihova spona.

Grob Isusa Krista koji je pravedno umro zbog naših grijeha središte je ljudske povijesti. Do Krista život je zapečaćeni grob. Isus Krist, prvorođenac od mrtvih, slomio je pečat i čovjeku otvorio vrata u novi život. Po Kristu svaki je čovjek pozvan da svojim Bogom opredijeljenim životom ukida grob sebi i drugima. Tako je otvorenost najbitnija značajka svakog groba, a grob tek privid koji našim očima ne bi smio zakriti zbilju.

Psalmist pjeva: „Na rubu groba ti si me oživio" (Ps 30,4), a Ivan u poslanici kazuje: *„Mi znamo da smo prešli iz smrti u život"* (1 Iv 3,4).

Freska u jednoj staroj carigradskoj crkvi prikazuje Isusa kako nas, uskrisujući iz svoga groba, prihvaća za ruku i uvodi u novi život.

Svjetlost je ključ kojim se otvara grob. Zbog toga ljudi kao znak na grobovima pale svijeće. *„Probudi se ti koji spavaš, ustani od mrtvih, i Krist će ti svijetliti"* (Ef 5,4).

U meni se rađaju djeca – reče rodilište – da postanu ljudi.

U meni se rađaju ljudi – reče groblje – da postanu djeca.

Mi kao ljudi i kršćani možemo grob gledati otvoreno i puni nade. To je za nas sveto mjesto kome mi pristupamo s punim pijetetom, to je mali aerodrom s kojega ćemo jednoga dana uzletjeti prema visinama.

Za one koji ne vjeruju, on je dubina, crnina, ponor, strašna raka iz koje se više ne izlazi, a za nas kršćane on je mjesto gdje se pale svijeće i stavlja cvijeće, istina i suze rone, ali pogledavajući na križ Isusa Krista koji daje potpuni smisao svakome grobu. Ne, za nas nije grob „vječna" kuća. Kad bi on to stvarno bio, onda bismo bili prevareni i nesretni. Grob je privremeno boravište do sudnjeg dana, jer mi duboko vjerujemo u uskrsnuće tijela i život vječni.

– o –

„Vidim čemprese na groblju, na otoku, o kome često sanjam. Vidim čemprese i sjećam se ovih grobova. Vidim čemprese u njihovoj svili, čujem njihov šumni drhtaj.

Najbolje je poći njima u pohode. Tamo je mir, počinak i vrelo radosti života za sve one zanose koji znaju i mogu početi trnuti. To je život koji smatra da su sjene potrebne. To je himna radosti:

Čempresi ne govore o sebi
već za suncem kreću
tim konjem ognjenim s grivom plamenom".

(T. Smerdel)

ZASIJANA NJIVA

„Najteža je zemlja
bogatašima: na grobu imaju
nekoliko tona mramora".

(P. Kanižaj)

Ima jedna poznata pjesma: *„O, groblje, groblje, ti njivo zelena, u tebi se siju najljepša sjemenja . . ."* I zbilja je tako. Groblje je jedna velika njiva na kojoj su posijana razna sjemenja kaja će procvjetati na dan uskrsnuća.

Tko se nalazi u toj njivi? Tu ima: liječnika, svećenika, biskupa, radnika, ribara, vojnika, mornara, zemljoradnika . . . U groblju su pokopani dobri i pošteni ljudi, ali ima u njemu i lupeža i razbojnika. Groblje je kao majka koja prima u svoje krilo svu djecu, pa ne znam kakva ona bila. Ona ne pravi nikakve razlike. U njezinu krilu kao i u groblju svi su jednaci. Samo je ovdje razlika u spomeniku.

Groblje je mjesto bratstva i jednakosti. Sasvim je svejedno da li je netko iz Primorja ili iz Zagore, južne ili sjeverne Hrvatske, Makedonije ili Slovenije, ili bilo s kojeg kraja svijeta. Svima ono nudi par metara zemlje, da se otpočine do posljednje trublje.

Ako je to sve tako, a jest, onda je groblje jedna velika škola. Svaki put kad stupamo na ovo sveto mjesto, trebali bismo skinuti prstenove, baciti medalje i doktorske diplome. Tu treba zaboraviti sve titule. Tu vladaju neki drugi, ali istiniti zakoni, tu je prava jednakost, jer leži siromah uz bogataša, nepismen uz čovjeka s diplomom, biskup uz običnog vjernika, general uz zemljoradnika . . . Tu su izbri-

sane zemaljske „eminence", jer sve pritišće grobna ploča, koja jedino može biti teža, što je za života netko bio veći ili bogatiji.

Mi kršćani, iako znamo tu istinu, moramo poznavati i drugu stranu medalje, a ta je da ovo sjeme koje se ovdje sije mora jednoga dana i izniknuti, procvjetati i donijeti plod. Zato je veoma važno, kakvo se sjeme sije, kad se čovjek postavlja u zemlju. Ako je dobro, pošteno, ljudsko, kršćansko sjeme, ono će uskrsnuti na uskrsnuće života, a ako je zlo, nepošteno, neljudsko, nekršćansko, ono će uskrsnuti na uskrsnuće propasti. A to nije baš svejedno! Od sjemena koje se posije, to jest od nas koji se pokopajemo, zavisit će i naša vječna sudbina: sreća ili nesreća na drugom svijetu.

„Groblja su puna ljudi koji su mislili da bi svijet bez njih propao".

(Irska poslovica)

— o —

„Zemlja je smrtnim sjemenom posijana. Ali smrt nije kraj, jer smrti zapravo i nema. Smrću je samo obasjana Staza uspona od gnijezda do zvijezda".

(M. Dizdar)

SVE BRZO PROLAZI

„Tren je što živimo i još manje od trena".

(Seneka)

Nalazimo se u ljetnim danima. Oko nas je more, sunce, pjesma, život . . . Čuju se glazba, ples, disko-klubovi, motori, gliseri . . ., ali se čuje i mrtvačko zvono. Ono možda nekima i smeta, ali ono zvoni kao i zimi, i ljude opominje da smrt ne gleda koje je godišnje doba. Istina, možda je tužno udaranje toga zvona danas nekima pokvarilo raspoloženje, ali je sigurno mnogima to bio povod i za jedno razmišljanje. Mnogi su za trenutak ugasili svoj tranzistor, bacili karte i podigli se s plaže da vide lijes i ljude obučene u crno. Već pozaspale na žarkom suncu probudila je limena glazba koja je svirala posmrtne marševe.

I za nas, koji smo također ostavili za trenutak svoje zabave, odmore i poslove, to je vrijeme za razmišljanje, jer nam je život kao mjehurić od sapunice koji brzo leti, prelijeva se u boje i onda se rasprsne. Ipak, nije svejedno kakav je taj mjehurić. Uživamo ako je zlatan i plavetan, ako nam pokaziva ljepotu boja na žarkom suncu.

Tako je i s našim životom. Nije toliko važno da li je kratak ili dug, jer se pravi život ne mjeri po godinama nego po djelima, te je kudikamo važnije da nam je život lijep, zlatan, osmišljen i da se prelijeva u bojama ljubavi prema Bogu i bližnjemu.

Dok smo hodali u sprovodu, dolazio je miris iz gostionica, buffeta, restauracija, hotela . . . Da li smo mislili da je

takav i naš život? Miris za trenutak osjetimo i već ga nestane. Život, ne znam kako bio dug, samo je jedan tren, kako kaže stari mudrac.

Ovih dana gledamo i naša polja i livade. Trava je usahla od jakog sunca, a nije davno da je bila bujna i zelena. I ona nam daje razmišljati, jer je čovječji život poput usahle trave koja brzo nestaje.

A naše more? Cijelo ljeto nam je pred očima. U njemu se kupamo, po njemu plovimo, u njemu lovimo ribu . . . Satima gledamo brodove, motorine, jahte . . . Tisuće ih krstare po našem Jadranu, a da možda nismo ni pomislili da se svaki čovjek nalazi na životnom krstarenju. I nije svejedno kamo naša životna jahta plovi. Nije svejedno da li su jedra našega života nošena vjetrom dobrote i ljubavi ili stoje obješena i slomljena.

Sve su to razmišljanja nad čovjekom koji je znao govoriti: *„Čini mi se kao da sam se jučer rodio"*, a živio je tako dugo. On je znao da naš život brzo prolazi i da mi letimo prema vječnosti u jednosmjernom pravcu. I nije svejedno gdje će se zaustaviti brod našega života i gdje ćemo se iskrcati. Imaju tri stanice: raj, pakao i čistilište. Bože daj, da se zaustavimo na prvoj, i tu vječno ostanemo.

— o —

„Ni ja ni vi nećemo biti živi za sto ili dvjesta godina. Tada će najhitnije i najvažnije stvari biti prošlost, a ostat će samo jedno, da li smo ondje gdje se budemo nalazili sretni. I s drugim ljudima je tako. I svakog sata mi smo tom času za jedan sat bliže".

(Sv. M. Kolbe, njemačkom oficiru)

POMALO NESTAJEMO

„Svaki čovjek mijenja svijet ako ljudski i kršćanski živi".

(Kolping)

Došli smo da se oprostimo od našeg brata koji je dugo živio u našoj sredini. Dan za danom napuštaju nas ljudi staroga, dobrog i poštenog kova. Pomalo idu iz naše sredine kvalitetni ljudi, pa nas to pomalo zabrinjava, jer njihovo mjesto ostaje prazno, iza njih ostaje jedna praznina i siromaštvo. Uvijek se gleda kvalitet, a ne kvantitet ljudi. Kad takav čovjek ode od nas, iz dubine naše duše se otme uzdah: „Šteta da je umro". Za nas da, ali za njega sigurno ne, jer se Nebo obradovalo njegovu dolasku, raj se obogatio, a on je postao konačno sretan.

Ivo Andrić, nobelovac, napisao je Tugomiru Alaupoviću 8. VII. 1919. godine: *„Žao mi je da svakim danom izumire naša stara Bosna, što sa svakom ženom izumire jedan stih, sa svakim fratrom biva zakopana jedna istorija"*. Da je veliki pisac bio ovdje u našem kraju, sigurno bi napisao kako svakim danom izumire naše staro Primorje (Zagora, N. Krajina . . .). I dobro bi napisao, jer svakom smrću umire jedan dio ustrajnosti, žrtve, ljubavi, karakternosti, poštenja . . . Svakom smo smrću zaista siromašniji, ali ne u onome što se može kupiti: novcu, standardu, bogatstvu, nego smo siromašniji vjerom u Boga i ljubavi prema čovjeku. Takvi su ljudi mijenjali svijet, jer su mijenjali naša sela, ne vikom i galamom, prijetnjama i psovkama, nego ljubavlju, molitvom i praštanjem. Ako smatra nova

generacija da su takvi bili nazadni i konzervativni, onda mi izjavljujemo da smo ponosni da su takvi bili, jer su to ljudske i kršćanske kvalitete koje ne brišu stoljeća.

Mi svećenici, koji živimo u drugoj polovici 20. stoljeća, na neki način imamo sreću, jer upravo sada umire jedna generacija o kojoj se psalmi mogu pjevati, koja se može stavljati s punim pravom na oltar vjere i domovine. Sada umire jedna povijesno poštena, ljudska i kršćanska generacija za koju se ne treba puno misliti što će se o njoj govoriti, jer posjeduje kvalitete koje Bog i ljudi poštuju.

Zato se trebamo ugledati u takve ljude. Njihovo prazno mjesto trebaju zauzeti nove generacije njihova duha i njihova kova. To će im biti najveća zahvalnost. Otišli su oni koji su mijenjali ljude oko sebe, nema više živih „enciklopedija" tradicije i običaja iz kojih su učile mlade generacije. Nestao je jedan dio povijesti naše župe, ali njihova će imena biti u nekrologu zlatnim slovima zapisana.

„Samo san, san je naš život
ovdje na zemlji.
Kao sjene na valovima lebdimo
i iščezajemo
i svoje spore korake
mjerimo mjerilom vremena i prostora;
a već smo – a da i ne znamo – usred vječnosti".

(J. G. Herder)

SVATKO UMIRE

„Smrt je Gospodnja presuda svemu živom".

(Sirah)

„Ovo je povijest Adamova roda. Kad je Bog stvorio čovjeka, napravio ga je na priliku svoju; stvorio je muško i žensko. A kad ih je stvorio, blagoslovi ih i nazva – čovjek".

Tako počinje peta glava knjige Postanka. Dalje se nabraja koliko je koji život od Adamovih potomaka:

– Adam poživje devet stotina i trideset godina. Potom umrije.

– Šet poživje devet stotina dvanaest godina. Potom umrije.

– Enoš poživje devet stotina i pet godina. Potom umrije.

– Mahalalel poživje osam stotina dvadeset i pet godina. Potom umrije.

– Jered poživje devet stotina šezdeset dvije godine. Potom umrije.

– Metušalah (Metuzalem), najviše je živio od sinova ljudskih: devet stotina šezdeset i devet godina. Potom umrije.

U državi Ekvadoru u Južnoj Americi, u visokim Andama nalazi se jedno selo nazvano Vilcabamba. Ljudi uglavnom žive preko sto godina. Uzrok dugom životu jest: klima, umjeren život, podlaganja volji Božjoj, pa što se dogodi, duboki religiozni osjećaj . . . Ipak, ostaje jedna tajna

koju istraživači ne mogu riješiti: zašto stogodišnjaci Vilcabambe redovito umiru na dan svoga rođenja? Kod njih su rođenja i smrt usko povezani.

Okupili smo se oko jednoga čovjeka „Metušalaha" našega mjesta. I on je dugo živio, preko devedeset, ali i on umrije. I njegov život kao i svakoga čovjeka jest jedan *„izlazak i jedan ulazak"* (Mudr 7,6). Izlazak to je njegovo rođenje, a ulazak to je njegova smrt. I između te dvije točke kreće se ljudski život, pa ne znam koliko on trajao.

Ipak, ne mjeri se veličina čovjeka prema godinama. Veliki Demosten je govorio Atenjanima: *„Svatko mora izvršiti svoju dužnost"*. Bio mlad ili star, svaki čovjek mora svoj život provesti ljudski i kršćanski. Znao je to starac blizu Travnika koji je pred oko pet stotina godina na stećku, svojoj nadgrobnoj ploči, zapisao: *„Živih pošteno i slavno, jer znah da je umriti"*.

„Svima je jednom umrijeti" (Heb 9,27). Nastojmo da nam smrt bude drugo rođenje za nebo. U tjelesnom rođenju se rađamo za svijet, a u smrti se moramo roditi za Boga. Umrijeti moramo, ali ako izvršimo dužnost čovjeka i kršćanina, mi ćemo vječno živjeti.

– o –

„Tko se rodi, svak umrije
i bi, kao ti, prije tebe,
da kao njemu i tebi je
mrtvu biti od potrebe,
da za tobom rode opeta
novi narod, nova ljeta".

(I. Gundulić)

DŽINGIS – KANOVA SMRT

„Što je veća slava,
ljudi se više boje da
je ne izgube".

(S. Johnson)

(Džings-kan (1155. – 1227.) bio je gospodar cijele Mongolije. Uredivši vojsku, naročito konjicu, pošao je u veliki osvajački pohod. Pokorivši Kinu, otišao je na Zapad. Zauzeo je golema područja u Aziji i Rusiji, te mu se carstvo prostiralo od Japanskog do Žutog mora. Umro je 1227. god. za pohoda na jedan pobunjeni grad).

Njemački romanopisac, neoklasicist, Ernst Paul (1886. – 1933.) napisao je roman „Džingis-kanova smrt". Tu je ovako opisuje:

„Posljednjih sedmica pred smrt stari je Džingis-kan često boravio u svojoj riznici. Tu je kroz duge sate grabio rukama drago kamenje, dragulje i zlatni kovani novac. U ruke mu je dospio jedan kovani novčić koji je na jednoj strani imao utisnut umjetnički lik nekoga kralja, a na drugoj natpis koji nije mogao pročitati. Ipak je znao da je novčić star preko 2.000 godina, i da je taj kralj, na njemu prikazan, vladao nekom velikom zemljom".

Stari se Džings-kan zamisli i stade razmišljati: *„Što je slava jednoga čovjeka, kad je i slava tako jednoga moćnog kralja pala u zaborav? Možda je i on mislio da mu slava neće nikada izblijediti? A gle, osim ovoga komadića zlata od njega ništa ne ostade".*

Učenjak mu je tada rekao:

„Svaki cvijet i svaka životinja treba umrijeti. I dok se sva stvorenja pokoravaju smrti, čovjek joj se uvijek opire. I još nešto: svaki čovjek želi biti nešto naročito. Svi bi ga morali ljubiti i slaviti. Na taj način čini samoga sebe nesretnim, jer trči za onim što mu nije od naravi dosuđeno. Tako i tebe muči sudbina nepoznatoga kralja, jer misliš da ćeš i ti jednoga dana biti zaboravljen".

Sve u životu završava i sve se zaboravlja. Zub vremena uništava slavoluke, spomenike, mauzoleje . . . Ljudi padaju u zaborav . . . Zato je veoma važno za života sve učiniti da ti bude poslije smrti častan i trajan spomenik. Za života treba sebi dignuti ploču na kojoj bi trebalo pisati: *„Navik živi, ki zgine pošteno"* (F. K. Frankopan). Bilo bi veoma slabo a i za nas opasno kad bi se napisalo: *„Ovdje počiva N.N. koji nikada nije znao zašto je živio"* (Bopp). Naša ljudska i kršćanska djela trebaju biti naš spomenik, pa se ne treba bojati nikakvog zaborava.

Ima jedna modra rijeka
Široka je duboka je
Sto godina široka je
Tisuć ljeta duboka je
O dubini i ne sanjaj
Tma i tmuša neprebolna
Ima jedna modra rijeka
Ima jedna modra rijeka
Valja nama preko rijeke".

(M. Dizdar)

SVI JEDNACI

„Groblja su jedina
zemlja u kojima vlada
ravnopravnost".

(A. Dukić)

Umjetnici riječi i kista prikazivali su smrt kao sigurnoga i nepobjedljivog pratioca čovjeka. Smrti ne može nitko utećі. Prije ili kasnije ona će nas posjetiti.

U kapeli sv. Martina u Elbigenalpu u Tirolu nalazi se slika nazvana „Ples smrti". Slikar je naslikao smrt s pojedinim ljudima, a ispod je pisao stihove:

Prosjak: – *Ništa nemam pa ni kruha,*
pusti, ne diraj mi duha.

Smrt: – *Ne marim ja za tvoj vaj,*
tvojoj bijedi sad je kraj.

Baka: – *Pred tobom su mnoge žene,*
njih ti uzmi, pusti mene.

Smrt: – *Zaludu je savjet tvoj,*
oblit će te smrtni znoj.

Sudac: – *Po zakonu i po časti,*
činim što mi vele vlasti.

Smrt: – *Lomim štap svoj i nad tobom,*
i svojim te činim robom.

Dijete: – *Pusti mene ja sam mali,*
moja mama za mnom žali.

Smrt: – *Bio velik, bio mal,*
sve vas nosi smrtni val.

Zaručnik: – *Pusti mene, tu su svati,*
bježi, više se ne vrati.

Smrt: – *Evo ti ruke, sklopimo savez,*
brzo ćeš i ti u moj kavez.

Bogataš: – *Novcem se može sve podmitit,*
pusti me sada sve ću ti platit.

Smrt: – *Novca, neću, tebe želim,*
dođi, s tobom u grob selim.

Dakle, bilo dijete, mladić ili starac, bio siromah ili bogataš, bio sudac ili prosjak, svakome se jednoga dana „dućan" njegova života zatvara. Važno je kakva će biti inventura. Pitanje je hoće li biti suficita ili deficita. Bože daj, da prevagne višak dobra na vagi našega života.

– o –

„Sve je obavijeno smrću. Ona je pitanje koje kuca u svakom kucaju bila, i nema u kome ne šumi praznina smrti kao u školjci daleko sivo more. Smrt putuje kroz tminu utroba u mračnom krvotoku, ona treperi u svakom najnevidljivijem treptaju lista, ona diše među stvarima i pojavama, ona svojim mračnim dahom ispunjava sve zemaljske i zvjezdane sudbine, ona je, u jednu riječ, prisutna, ona je tu, ona je oko nas, ona je u nama.

. . . Tajna ljudske smrti krije se baš u tome što ljudske smrti ima nerazmjerno više nego ljudskog života. Nema ni jednoga normalnog ljudskog života koga ne prati ogromna povorka mrtvaca. Htjeli mi ili ne htjeli, svaki od nas stoji spram mase mrtvih kao jedan prema tisuću".

(M. Krleža)

ŽIVOT POSTAJE SVE UŽI

„Život je svaki dan
bliže smrti".

(Fhaed Epilog III., 10)

Franz Kafka, bez sumnje talentirani svjetski pisac, na koncu je života htio svoja djela uništiti. Sreća što mu nije ispunio tu želju njegov prijatelj, romanopisac Max Bod. Ovaj pisac je nakon Kafkine smrti skupio njegove listiće i izvukao ovaj tekst bez naslova:

„Ah", reče miš, *„svijet svakim danom postaje sve tješniji. Na početku je bio tako prostran da me je hvatao strah što trčim predaleko i bio sam sretan kad sam oko sebe ugledao zidove. No ti dugi zidovi išli su brzo jedan za drugim, da sam se u jednom trenutku našao u posljednjoj sobi. U kutu je stajala mišolovka prema kojoj sam trčao". „Ti moraš samo promijeniti smjer trčanja"*, rekla je mačka, i proždrala ga.

Američki protestantski teolog njemačkog porijetla Paul Tilich, pisac brojnih djela ovako govori:

„Živjeti znači neprestano se odlučivati, a pod odlukama mnoge druge mogućnosti isključivati. Stoga život ako raste, postaje sve uži, iako je neprestano veći i jači. Svaka nas odluka čini zrelijima i starijima. Ali svaka odluka zatvara i vrata. Mladost je otvorenost. To je neminovno i to je neizbježiv udes. Mi se svaki čas odlučujemo, ali svaki čas i zatvaramo vrata."

Wolfang Kühne, gestapovski zatvorenik, napisao je iz zatvora svojoj ženi divne riječi:

„Već devet sedmica su oko nas zidovi, koji su jedni od drugih udaljeni samo tri metra, ali nam se zato otvorila širina druge vrste o kojoj smo prije jedva mogli i sanjati".

Ljudski život je sličan suncu. Ujutro se pojavi, na podne žestoko zasja, da bi ga navečer nestalo. I čovjek se pojavi u jednom trenutku povijesti, a onda zasja u svojoj muževnoj snazi, da bi se u jesen svoga života nagnuo prema zapadu.

Mladež uvijek misli o proljeću. Ona nerado razmišlja o smrti. Smrt je za nju još uvijek prilično daleko. U muževnoj se dobi pomalo sužava životni prostor. Čovjek se pomalo približava kraju. Polovicu je već prošao. Još se nismo ni okrenuli, a prestali smo biti djeca. Mladost nam je brzo protekla, muževnost se iscrpla i evo nas već u jeseni – zimi našega života. Prostor nam se sasvim skratio. Još nekoliko mjeseci ili godina i mi ćemo se naći pred zidom smrti. Više nema izbora. Pred nama će se otvoriti širina vječnosti.

Koliko još imamo vremena? Deset, dvadeset? Smrt će se iznenada pojaviti. Čovjek uvijek nosi neku nadu u sebi kao da će on biti jedini iznimka na svijetu. Ipak, kad smrt dođe, ugledat ćemo je sa zaprepaštenjem i postaviti joj pitanje: „Zar već!?" Stari je mudrac rekao: *„Život odmiče hitrom nogom"*, pa je sve ljudsko kratkotrajno i prolazno i strmoglavice ide svome svršetku, jer se svakim danom naš život sužuje i skraćuje.

Zato je više važno razmišljati o širini koja je pred nama nego o uskoći ceste koja je ostala iza nas. Ako su pred nama upaljena svjetla vječnosti, mrak naše životne ceste za nas neće puno značiti, jer ćemo željeti da iz njega što prije izađemo na vječene poljane nebeske sreće.

NATPISI OPOMINJU

„Pametan čovjek o čemu čita, o tome i razmišlja".

(A. Dukić)

Uvijek nas grobni natpisi moraju opominjati na život, smrt i uskrsnuće. Zato je veoma važno da kod postavljanja grobnih natpisa pazimo što pišemo, jer ono što je u kamenu uklesano dugo ostaje, a pokazuje i naš nadzor na svijet i našu vjeru u prekogrobni život.

Ima na svim grobljima lijepih natpisa. Oni se nalaze i na starodrevnim utvrdama i zidinama. Stari su ih stavljali kao opomenu, da i u obilnosti i raskošju ne zaborave ono najglavnije.

Jedna takva utvrda je i Tvrdalj na Hvaru, utvrda velikoga hrvatskog pjesnika Petra Hektorovića, koji je dao uklesati mnoge natpise na latinskom i hrvatskom jeziku. Tu se vidi njegova prava filozofija i njegov nadzor na svijet, njegova humanost i vjera u Boga. Želio je da ga oni opominju na životne vrednote, ali i na prolaznost ovozemnih stvari.

Na pročelje zgrade je napisao: *„Omnium Conditori"* (Stvoritelju svega). Bogu je dao početak, jer je on gospodar njegove zgrade i njegova života i stvoritelj svih bića vidljivoga i nevidljivog svijeta.

Na zapadnoj strani zgrade: *„Heu, fugiunt fluxu non redeunde dies"* (Joj, kako nepovratnim tijekom bježe dani). To je pjesniku bila opomena da je ljudski vijek kratak, pa makar trajao sto godina.

U atriju poviše nužnika: *„Si nosti, cur superbis?"* (Kad vidiš što si, zašto se oholiš). Velika istina i za sve nas da smo prah i pepeo.

Na kamenu stolu: *„Fede e realta o quanto e bella"* (O, koliko je lijepa vjera i stvarnost). Vjera treba biti jedina životna stvarnost, jer po njoj živjeti znači sebi osigurati produžetak u sretnoj vječnosti.

Na južnoj strani ribnjaka: *„Respice quod salvant nec opes nec gloria mundi non decor aut aetas mors quia cuncta rapit'.* (Imaj na umu da ne spasava ni bogatstvo, ni svjetska slava niti ljepota, ni dob, jer smrt sve grabi). Svi moramo umrijeti prije ili kasnije. Smrt se ne može kupiti niti potkupiti.

Na sjevernoj strani ribnjaka: *„Memorare novissima"* (Sjeti se svojih posljednjih stvari). To je staro pravilo. Ako čovjek misli na svoje posljednje stvari, nastojat će biti dobar i čuvati se grijeha.

I mi hodajući danas našim grobljem dok čitamo natpise, učinimo i jedno razmišljanje. Neka nam oni budu jedan poticaj da budemo bolji i da se dobro spremimo za posljednje trenutke svoga života.

– o –

„Radimo i šutimo!"
(Sv. Leonardo Murialdo – Torino)

„Počeo je umirati 1821., a počeo je živjeti 1987."
(Na grobu Sebastijana Kneippa)

„O crux ave, spes unica – Zdravo križu, jedina nado".
(August Strindberg, svjetski pisac – na grobu)

OSIGURANJE

„Najsigurniji je život u istini".

(Židovska poslovica)

U našem ljudskom životu, bio kratak ili dug, mi se vrlo rado i često osigurajemo, pa i za one stvari koje nam se i ne moraju dogoditi u životu.

Osigurajemo auto, iako se ne mora ništa desiti, pa taman do konca života vozili.

Osigurajemo se protiv krađe iako ne moramo biti za cijeloga života ni jednom pokradeni.

Osigurajemo se protiv požara iako nam ne mora kroz dugi niz godina ništa izgorjeti.

I tako redom. Kao da postajemo pomalo i neozbiljni jer se osigurajemo za ono što se ne mora dogoditi, a ne osigurajemo se za ono što se mora jednoga dana dogoditi.

Smrt je sigurna. Mi se moramo jednoga dana s njom „sudariti". Stoga naše godine moraju biti rodne i plodne. Naš život mora imati neke principe, neke zaštitne mjere da, kad dođe do „sudara", ostanemo neoštećeni. Još je stari prorok Izaija rekao: *„Ovako govori Gospodin: uredi svoju kuću jer ćeš umrijeti"* (Iz 38,1).

Ako nam je, dakle, svima umrijeti, onda je sasvim razložno da se osiguramo za posljednju smrtnu borbu. A to znači: moramo biti dobri, pošteni, karakterni, mirotvorci . . . Trebamo nastojati biti ljudi ljubavi, molitve,

vjere . . . To znači umrijeti na pravi način, kako je pokojni generalni sekretar UN Dag Hammarskjöld rekao: *„Najteže je umrijeti na pravi način"*, to jest, kao pravi kršćanin i kao pravi čovjek.

Lijepo je biti veseo i šaliti se. Humor je sastavni dio života, ali se sa smrću ne smijemo igrati. Za nju se moramo ozbiljno spremiti. Ona se ne da improvizirati. Smrt će biti odraz našega života. Mi, zaista, moramo umrijeti na „pravi način".

Naš nobelovac Ivo Andrić je zapisao: *„Svaki razgovor o smrti mene uozbilji, uzbudi, zaustavi na mjestu, i ne mogu prihvatiti činjenicu da o tome razgovaram uzgred, olako i neobavezno. Sve mi se čini da se čovjek mora izuti kad stupa na tlo, da digne misli, a spusti glas, da bira riječi, ako već ne može da šuti"*.

Kakva opomena svima nama! Smrt se ne može olako shvatiti, jer od njezina „sudara" zavisi nam čitava vječnost.

„Dođe vrijeme kad se svi dugovi traže, i to odjednom i sa strašnim kamatama. I ne samo to nego sve ono što je čovjek ikada u životu kupio, plaća sad ponovno, i to po novoj, višoj cijeni".

(I. Andrić)

NOSITI KRIŽ

„Jednu jedinu stvar morali
bismo naučiti – kako se pati".

(G. Gozzi)

U danima korizme najviše nam je pred očima bio Kristov križ, ali i naš životni križ, jer je to sveto preduskrsno vrijeme simbol naše životne korizme. Istina, Krist je imao Kalvariju, ali i svaki od nas ima svoju životnu „kalvariju". U tom svetom vremenu čovjek se mora sjetiti kako nema života bez križa. Taj križ su imali Krist, njegova majka i njegov hranitelj Josip. I nema niti će biti čovjeka bez križa, patnje, boli i suza. To su vječni tereti koji prate čovječanstvo na njegovu ovozemnom putu. Čovjek se s plačem rađa i sa suzom na oku umire.

Svačiji je križ težak, samo nitko ne vidi tuđi križ, a svoj pomalo uveličaje. Također, mnogi taj križ ne znaju ni nositi, pa ga vuku, a onda je on mnogo teži. Križ treba hrabro uzeti na leđa i ponijeti ga prema životnoj kalvariji, i tek će onda biti lakši. Zato se mnogi pod težinom toga križa previše umore, smalaksaju i odustanu. Ne traže pomoć od Krista koji ga je prvi uzeo na svoja ramena i od tada ga nosi zajedno s nama na našem životnom putu.

Danas se opraštamo od jedne žene koju križ nije slomio. Nisu samo drvo i gnoj bili na njezinim ramenima, nego je ona na svojim leđima nosila ono što drugi nisu ni vidjeli. Ipak se nije tužila ni govorila: teško je, ne mogu, slomit će . . ., nego je stiskala zube i išla dalje.

Kristu su govorili za vrijeme muke: *„Ako si Sin Božji, siđi s križa"* (Mt 27,14). Međutim, iako je mogao, nije sišao. I naša je sestra mogla sići s križa, ali nije htjela. I ona je čula kao i mnoge današnje majke: siđi s križa, zašto biti takva žrtva, zašto toliko djece pa biti njihova ropkinja cijeli život. I nju su glasovi „morskih sirena" vukli i mamili, ali je ona ostala uspravna i na svome mjestu. Natisnula je uši poput Odiseja, ne voskom, da ne čuje taj zamamljivi zov, već radom, molitvom, trudom i znojem. Ona je gledala da njezinoj djeci bude lakše, da sačuva svoju obitelj i izvrši Božji plan i njegovu svetu volju . . . Svatko, tko ju je poznavao, divio se toj po tijelu maloj i krhkoj ženi u kojoj se krio neslomljivi duh. Nosila je svoj križ s krunicom u ruci i s vjerom u Boga, da će jednom osvanuti uskrsno jutro, kad više neće biti ni truda, ni suza, ni križa, nego vječna sreća i nagrada za strpljivu „kalvariju" ovozemnog života.

„Zreo čovjek prima život, prima sve što mu dolazi u susret, sve što mu Bog šalje. Zato i smrt prihvatimo, kada dođe taj čas".

(T. Bovet)

GOSPINA MILJENICA

„Za pravednika smrt je
lijepa i časna, ljepša nego
svadbe njegov dan".

(F. Shiroka)

Pročulo se da umire posljednji pravednik. Svijet je već i zaboravio što znači ta riječ. Ipak, jedan se dječak dosjeti da umire nešto POSLJEDNJE. Dotrča do kreveta umirućega i reče:

– Gospodine, kako se to postaje pravednik?

– Sinko, nauči se od sunca: ujutro izađe, navečer zađe, a za sobom ostavi toplinu.

Trebalo bi da su sva djeca naše župe došla oko kreveta te pravednice i gledala kako ona umire. To i nije bila smrt nego tihi odlazak k svome Ocu, jer se cijeli život spremala za taj trenutak. Njoj je crkva bila kuća, molitvenik najbolja knjiga, krunica glavni alat u rukama. S njezinih usana nije silazila molitva, iz njezine sobe širio se miomiris ljubavi i dobrote, pružao se blagoslov i oproštenje svima.

– *Velečaskni, dođite na sprovod. Da je samo vidite, izgleda kao svetica",* tako je poručila njezina susjeda. I zaista je takva bila. To možemo posvjedočiti svi koji smo je vidjeli, koji smo s njom živjeli i kontaktirali. Nenametljiva, puna pažnje, predana u Božju volju.

Na jednoj slici neke pok. gospođe u Švicarskoj je pisalo: *„Ne tugujemo zato što smo te izgubili, nego smo Bogu zahvalni što si nekada s nama živjela. Posudio si je, Gospo-*

dine, i ona je bila naša sreća. Zatražio si je, i mi smo ti je vratili natrag, bez mrmljanja, iako puni tuge".

Zaista, pokojnica je bila radost i sreća našeg mjesta. Više je bila Marija nego Marta. Njezino je mjesto uvijek bilo do nogu Gospodinovih, ali nije zaboravila ni ulogu Marte, jer su njezina vrata uvijek i svakom bila otvorena.

Dobra i plemenita ženo, anđele našega mjesta! Cijelog si života nosila crninu, a u nebo si pošla u bjelini. Čitav si život gledala preda se, a sada gledaš Krista u lice. Uvijek si bila ozbiljna i pomalo zamišljena, a sada si nasmijana i vedra. Dobro je za tebe rekla žena koja te dobro poznavala: *„Bolje će joj biti gore nego ovdje".* Istina, jer je uvijek ona više voljela ono gore. Nogama je bila na zemlji, ali srcem uvijek na nebu.

Do viđenja, čista dušo, koja si poput golubice odletjela k svome Bogu. Privremeno smo te izgubili, ali smo dobili zagovornicu na nebu. Do viđenja, veliko i čisto srce u malom tijelu, i počivaj u miru Božjem!

„Velika je utjeha da možemo gledati u nebo i Boga nazivati svojim Ocem. U burnom zemaljskom životu sve pokraj nas prolazi u ništavilo. Pred smrću i pred sudom čovjeku je potreban otac".

(Augustin iz Montefeltra)

BITI DOBAR

„Bolje je biti dobar
nego mudar".

(P. Mantegazza)

Svi znamo da smrt „melje" poput turnja naše živote. To nije ni toliko važno. Mnogo je bitnije kakvi su to životi što ih ona „melje". Od dobre masline dobiva se lijepo, bistro i ljekovito ulje. Od jednoga „samljevenog" života trebalo bi se nešto iscijediti, što će donijeti miris koji dugo ostaje.

Ima biljaka i cvijeća koji daju poseban miris baš onda kad ih zgazimo ili uništimo među svojim rukama. Takva je ljubica koja daje miris tek kad je sateremo.

Međutim, ima i drugih stabala ili cvijeća koja veoma neugodno mirišu. To su beskorisne i opasne biljke koje nisu vrijedile za života, pa i poslije „smrti" žele pokazati svoje pravo lice.

Tako je i s ljudima. Dobri, pošteni, plemeniti ljudi kad umru, pružaju divni miris ljubavi i dobrote, dok oni koji nisu bili takvi, ostavljaju iza sebe trag koji nije nimalo ugodan.

Istina, *„bezgrešnost pripada samo Bogu"* (A. Sadat), pa na svakom čovjeku ostane nešto ovozemaljske prašine. Zato na drugoj strani imamo dobroga Spasitelja. Našim starima je bilo najdraže pjevati: *„Jer je preveliko milosrđe njegovo"*, a to znači da je naš čovjek duboko vjerovao u Božju dobrotu i ljubav koja ga neće nikada ostaviti.

Ovaj pokojnik je bio dobar čovjek. Teško je naći u staroj generaciji ne-dobrih ljudi. Oni su smatrali da je dobrota najveća vrijednost čovjeka, a nju su gledali na dobrom Isusovu srcu.

– Dobrom su čovjeku uvijek vrata otvorena.

– Ne otvaraj vrata, kad ti je čovjek otišao od kuće.

– Bolje je prolijevati tuđe nego svoje suze.

Sve su to narodne poslovice i narodna mudrost. Dobru čovjeku su vrata otvorena i na zemlji i na nebu, jer su i njegova Bogu i čovjeku bila otvorena.

Odakle tolika dobrota srca u našeg pokojnika? Istina, baštinio je on to od svojih dobrih roditelja, ali je učio i iz Sv. pisma. Krist je naglašavao da budemo dobri, milosrdni, jer je on blaga i ponizna srca, jer je on pun nježnosti i dobrote. Pokojnik je želio biti pravi učenik svoga Učitelja.

Dobrom čovjeku uspomena dugo traje. Dobrota je najbolji spomenik koji čovjek može sebi podignuti. On je trajniji od kamena i mjedi, jer takav čovjek dugo živi u srcima ljudi na zemlji, a čitavu vječnost na dobrom srcu Isusovu na nebesima.

„Pri kraju života najteža je muka žalost, koju osjećamo pri sjećanju na hotimične grijehe i prijestupe. A Gospodin nam se ukazuje tako milosrdan da ostajemo zapanjeni. U Svetom pismu nalaze se stavci, koje ćemo potpuno shvatiti upravo na pragu vječnosti".

(P. Richaud)

ŽUPSKA VESTALINKA

„Nekoliko dobrih ljudi
čini uvijek topli sobičak, i bez
peći, i bez krova, i bez prozora".

(Keller)

Ima osoba kojima dugujemo posebnu zahvalnost. Postoje pojedinci koji su svojim radom na poseban način zadužili župu. Uvijek je bilo onih koji su izgarali za dobro svoje vjerske zajednice.

U starom Rimu postojale su vestalinke, djevičanske svećenice božice Veste, koje su u hramu održavale vječnu vatru. I u naše doba postoje moderne „vestalinke" koje čuvaju Božju kuću radeći, čisteći i držeći da se „vječno svjetlo" ne ugasi. I danas postoje dobre žene koje uz žrtve ukazuju pomoć crkvi i svećenicima, bdiju da se crkva uredno čuva i drži, i na taj način pomažu cijeloj zajednici da Božja stvar ide naprijed.

Davno je provalio vulkan Vezuv. Dva velika grada Herkulan i Pompeji našli su se pod njegovom lavom. Posjetioci i danas mogu vidjeti što je netko radio u času kad se to dogodilo: jedan je jeo, drugi pio, treći se molio, četvrti kupao . . . No, svatko se zaustavi kod pompejskog vojnika koji je u času provale vulkana čuvao stražu i tako skamenjen ostao do današnjeg dana. Vidi se kako vojnik stoji ponosit i neustrašiv pred smrću koja ga je zatekla na radnom mjestu.

I ova naša sestra bila je kao pompejski vojnik. Ona je bila „mrtva straža" naše crkve. Teško je tko ušao u crkvu nedolično obučen, dok je ona tu bila. U crkvi je držala red kako se i pristoji kući Božjoj.

Pokojnica je bila u pravom smislu pastoralni radnik, desna ruka župnika. Rastavljene je sastavljala, nekrštene tražila, zalutale Crkvi vraćala. Ona je bila prava redovnica u svijetu, koja je uvijek živjela u Božjoj prisutnosti. Čitavi svoj život pripravljala se za taj trenutak.

Njezina vjera, koja je prožimala cijeli njezin život, vidjela se u punom sjaju u njezinim posljednjim trenucima. Pred smrt je govorila: *„Najveći mi je neprijatelj onaj koji mi govori da ću umrijeti"*. Ona je znala da se njezin život produžava pred licem nebeskoga Oca koji ju je dočekao kao svoje dobro dijete i nagradio je za sve što je radila za njegovo kraljevstvo ovdje na zemlji.

„Život je sličan knjizi. Luđaci je prelistavaju brzo, a mudrac je čita razmišljajući, jer zna da se samo jednom može čitati".

(J. Paul)

„Smrti se mora bojati samo onaj koji neće da ide Kristu. A otimati se da ne ide Kristu može samo onaj, koji ne vjeruje da tada počinje vladati s Kristom".

(Sv. Ciprijan)

III. PRIGODNI GOVORI...

„Zadobih otpuštenje. Zaželite mi zbogom, braćo moja! Ja vam se svima klanjam i odlazim na put.

Evo vraćam ključeve svojih dveri i doma se svoga odričem. Tek što u vas molim posljednju ljubaznu riječ.

Dugo bijasmo susjedi, no ja sam primio više no što sam mogao dati. Sada svanjuje dan i gasi svjetiljku u mome tamnom zakutku. Poziv je stigao i ja sam spreman na put."

„Moja je kuća malena, i što jednom na vrata iziđe, više se ne vraća.

Ali beskrajni su tvoji dvori, Gospodine, i tražeći ih, stigoh pragu tvome.

Stojim pod zlatnom nebnicom tvoga večernjeg svoda, i čeznutljive oči dižem tvome licu.

Stigao sam do ruba vječnosti u kojoj ništa ne može nestati – ni nada, ni sreća, ni priviđenje lica viđenog kroz suze.

Oh, uroni moj ispražnjeni život u taj ocean, zagnjuri ga u najdublju dubinu. Daj mi samo danas da u jednom izgubljenom slatkom dodiru opet nađem cijelu vasionu".

(R. Tagore, *Gitandjali*,
Zagreb, 1981.)

ANĐEO NEBA
(Dijete)

„Odredio Bog okititi raj,
uze mi dijete u svoj zagrljaj".

(Grobni natpis)

Iako danas moram govoriti, čini mi se da bi trebalo šutjeti. Ipak, u ovu tragediju koja nas je sve potresla, moramo unijeti malo svjetlosti. Dužnost mi je da kao čovjek, kršćanin i svećenik progovorim povodom smrti ovog djeteta.

I ja volim djecu. Djeca su ostatak raja, a raj svatko voli. Djeca su slavuji naših kuća, a svatko voli slavujevu pjesmu. Ona su naš život, proizvod naše ljubavi. Uz njih se bolje živi i polaganije umire. Oni su cvijeće naših kućnih livada.

I zato, kad jedno dijete nestaje, nestaje dio roditelja. Nešto se otkida od njihova srca, jer je ono meso njihova mesa i krv njihove krvi. I zato su upravo roditelji najviše pogođeni djetetovim gubitkom i zato je suza najjača na njihovu oku, a tuga najdublja u njihovu srcu. A mi koji smo rodbina i prijatelji moramo se pridružiti toj suzi, jer smo ljudi, jer znamo plakati i suosjećati. Stara je istina, da čovjek poslije krvi, što najviše može dati, jest suza.

Ja danas moram govoriti i kao kršćanin – svećenik. Mi ovo dijete zovemo anđeo, što ono i jest. Zato Crkva na križ ne stavlja crninu, ne govori sv. misu za njegovu dušu, nego moli da budemo dionici vječne radosti koju ono već posjeduje. Svi su naši stariji roditelji imali pokojeg anđela, jer

su djeca prije više umirala, ali za njima nisu puno plakali, iako im se kidalo srce. Njihova vjera im je govorila kako je velika stvar imati anđela oko Božjeg prijestolja. Znali su govoriti da je grijeh plakati i da treba Bogu biti zahvalan što se udostojao uzeti jednoga od njihove obitelji, da drži vezu između neba i zemlje, između Boga i njihove kuće. Treba biti vjernik i sve to razumjeti!

Ima jedna priča, a ima i jedan veoma lijepi grobni natpis. Jedno se i drugo upotpunjuju. Priča kaže kako je Bog prošetao rajem i vidio da mu netko nedostaje. Falio mu je jedan anđeo i zato pozove jedno dijete sa zemlje da upotpuni broj oko sebe.

Na jednom grobnom natpisu u jednom našem primorskom mjestu nalazi se divni mramorni spomenik. Stari djed u naravnoj velični pruža ruku svome malom unuku, a ispod piše: *„Odletio Marinko svome didu!"*.

I ovaj je mali „odletio", „poletio" svome djedu i baki. I ovo je dijete uzelo ispražnjeno mjesto oko Božjeg prijestolja. Zato, dok nam je žao i dok suosjećamo s roditeljima na njihovoj žalosti, nije previše ako im čestitamo na unapređenju njihova maloga. Do sada je ono bilo dijete, a sada je anđeo. Takav će ostati čitavu vječnost, takvoga ćemo vidjeti na nebu kad se sastanemo.

Dragi roditelji, nemojte plakati! Razumijemo stiskanje vašega srca, ali dignite svoju glavu prema nebu. Dijete vam je sretno i čeka vas na vratima raja!

MAJČINO SRCE
(Majka)

„Bog nije mogao biti na svakom mjestu pa je zato stvorio majku".

(Židovska narodna poslovica)

O majci nije nikada teško govoriti, jer nema riječi pohvale koje nisu njoj upravljene. To je sasvim razumljivo.

Prva nam je kolijevka bila majčino krilo i njezino srce. Od tada pa sve do naše smrti majka je žrtva i ljubav. Dobro je netko rekao da se majci i Bogu nije nitko odužio. Oni su za nas najviše učinili. Na Božjem i majčinu srcu uvijek je bilo mjesta za našu umornu dušu.

Majka je dobrota. Da nemamo nje, jutro bi nam bilo bez zore, a podne bez sunca. Ona ja naša radost. Sve što imamo, uglavnom je od nje. Prva riječ, prvi korak, prvi osmijeh, prva molitva . . . Majčino je krilo sveučilište dobrote i ljubavi. To je škola života. Tko ga nije imao, ostat će „nepismen" cijeli život.

Majka je osoba o kojoj možemo godinama pričati, a isto tako kad počnemo o njoj govoriti, glas nam zastaje, a oči mjesto glasa govore. Majka je blagoslovljeno biće i preko groba, jer ona ostavlja trag na ljudskom biću i kad ga nema.

Mogao je Rafael skinuti plavetnilo s neba i suncu oteti njegov sjaj i pomiješati najljepšu plavu s najsjajnijom zlatnom bojom na svojoj Madoni. Ali tko može kazati da su te crte iscrple majčinu ljepotu?

Mogao je Michelangelo svojim dlijetom isklesati u najljepšem mramoru beskrajnu bol na licu Pieta. Ali tko može kazati da je dao sve, što majčino srce u boli može proživjeti?

Mogli su pjesnici skupiti najljepše cvijeće narodnog jezika i uzeti najslađe riječi i povezati ih u najmilozvučnije kitice, ali tko može kazati da su ispjevali najljepštu pjesmu majci, kad je ona sama pjesma.

Mogli su tvorci besmrtnih arija uzeti tonove svih skala i mekoću najnježnijih harfa i zasvirati majci, ali tko može kazati da su u svojim melodijama uhvatili drhtaje majčina srca?

Majka je jednostavno svetinja. Pred njom se može klečati i njezin grob kao svetinju častiti. Ona je srce koje nas grije i preko groba. Ona se za života žrtvuje, a poslie smrti moli. Ona nam je uvijek blizu, pa i sada dok smo se okupili oko njezinih smrtnih ostataka.

Pred nama je jedna takva majka, hrabra žena koju je resila ljubav prema Bogu, Crkvi, narodu i svojoj obitelji. Nikada nije klonula u svojim životnim poteškoćama i nikada nije dozvolila da se uzdrma njezino kršćansko uvjerenje. Zato takvim majkama nije ni potreban spomenik, jer su takve osobe ispisale sebi spomenik koji je trajniji od mramora i mjedi. Ali ako se jednog dana postavi, može se slobodno napisati: *„Ovdje leži uzor-žena, majka jakog i plemenitog duha. Karakter koji je bio jači od ovoga granita koji je pokriva"*. Jer, spomenik se diže za života, a ne poslije smrti. Ona ga je podigla u svome poštenju, ljubavi i svojoj vjeri. Plodovi njezine ljubavi – djeca – na obiteljskom prstenu, ljepši su od bilo kojeg mramora ili buketa cvijeća. Ljubav njezine djece, a i njezine prema njima, trajat će izvan granica i prostora. Njezin životni stav koji je prkosio svemu što je napadalo njezino uvjerenje i njezino obiteljsko gnijezdo bit će zapisan zlatnim slovima u kroniku srdaca ove župe, a posebno njezine djece. Zato: *„Neka je slava i pokoj ženi-majci, nepresušnom izvoru života koji sve pobjeđuje"* (M. Gorki).

PRAVA GOSPOĐA
(Majka)

„Za jednu zajednicu
nema boljega ulaganja od
davanja mlijeka djeci".

(W. Churchill)

Pred nama stoji jedna majka mučenica, koja je nekoliko puta čula plač svoga djeteta pri njegovu rođenju. Ovdje je žena koju nećemo zvati imenom nego ćemo jednostavno kazati: ona je bila majka.

Postoji divna njemačka priča kako je majka tražila pomilovanje za svoga sina koji je bio osuđen na smrt.

– Vidiš ovo polje pšenice – reče sudac – ako ga požanješ do zalaska sunca, tvoj će sin biti spašen.

I majka se stavi na posao. Srp je neprestano radio, a znoj se s čela lio. Majka gleda sunce, baca pogled na dugo polje, a misli joj lete na sina. Žuri. Snopovi padaju jedan za drugim. Taman sunce u zalazak, kad padne posljednji snop. Majka je od umora pala mrtva, a sin joj je bio spašen.

Sve su naše stare majke bile mučenice. U svojoj sirotinji, s pet prstiju, ali s velikom vjerom u Boga, hranile su i odgajale svoju djecu. Treba dobro pogledati naše majke koje imaju zgrčene kosti, ispucane ruke, naborana lica. Sve je to od srpa, motike, mašklina i stotine bremena na njihovim leđima. Zato čast svim umjetnicima svijeta, majka je najveći među njima, jer je najveća umjetnost u tako teškim prilikama odgojiti i othraniti svoju djecu.

Mi ljudi imamo često krive nazive za pojedine stvari ili osobe. Tko je za nas gospođa? Možda to sudimo po šminki, cipelama i krznim kaputima? Za nas mora biti gospođa žena koja je rađala, a ne ubijela svoju djecu, koja je odgajala svoj porod, a nije ga prepuštala ulici, koja je čuvala da se brak ne raspadne, koja se bavila svakim poštenim radom samo da „ptići" njezina gnijezda imaju hrane. Mogle su takve žene biti i nepismene, ali su sigurno bile mudre i hrabre, jer njihovi životi bili su najbolje knjige iz kojih mi živi moramo čitati i učiti.

U zadnje vrijeme u Rumunjskoj svaka majka koja rodi 8 ili više djece proglašava se narodnim herojem. To je ispravno i pravo vrednovanje stvari. Roditi, odgojiti i othraniti toliko djece zaista treba biti heroj koji ne gleda na sebe, svoje životne prohtjeve ili komoditet, već na druge – svoju djecu. Pred takvim se majkama treba pokloniti, jer su one na neki način uništavale sebe, da se drugi raduju i da drugi žive.

I mi smo ovdje pred jednom majkom – gospođom, koja je Bogu i narodu dala mnogo djece. Kako je sada lijepo vidjeti oko nje njezine kćeri i sinove. Oni su je držali za gospođu u svojoj kući, jer je ona uvijek bila čista, uredna, nahranjena, poštovana . . ., pa su joj iz poštovanja čak davali i „Vi". A ona ih je blagoslivljala sve redom, jer su oni poštivali svoju majku mučenicu i patnicu, pravu gospođu.

U trenutku opraštanja od ove majke sjetimo se da nam je Bog ostavio zapovijedi da poštivamo svoga oca i svoju majku koji nas vole i preko groba. Majčina ljubav nikada ne prestaje, ona će nas i u vječnosti grijati. Zato neka je slava i poštovanje svim majkama svijeta koje su ispunile dužnosti prave žene i majke žrtvom i ljubavlju prema svojoj djeci smatrajući ih blagoslovom Neba, a ne teretom i smetnjom.

RODITELJKA
(Majka)

„Moja je majka usnula
u Gospodinu".

(J. Marinović)

Svačiji je život težak i trnovit. Nema života bez križa. Istina, nekome je teži, a nekome je malo lakši, ali ga svatko mora nositi, jer, inače, Bog ne bi bio pravedan kad bi na nekoga sve svalio, a od drugoga sve digao. Križ koji nam Bog daje mnogo je lakši nego onaj što nam ga drugi nametnu, a mi ga nismo zaslužili. I tako nosimo dva teška tereta često dugi niz godina.

Taj križ, koji je neminovan, nekima je odveć siv i crn, a onima koji ga hrabro uprtiše na svoja leđa postao je lakši i snošljiviji. Zato neki pod teretom križa psuju i grde, stenju i jauču, a drugi, iako je teško, uz osmijeh na licu, pomalo s njim idu prema svojoj životnoj „kalvariji".

Zašto je to tako? Odgovor je jedan: mnogi kršćani koračaju sami, nemaju pomoći ni moralne potpore, a čovjek udvoje bolje ide, sigurniji je u svom hodu, ima netko tko će ga dignuti ako padne.

To je razlog zašto mi kršćani lakše idemo prema životnoj „kalvariji", lakše križ nosimo i na koncu lakše umiremo. Mi imamo Boga, Spasitelja, euharistiju i molitvu. Mi posjedujemo snagu s neba koja je jača nego bilo koja atomska sila.

Naše stare majke imale su svoje križeve. Jedan križ bila su djeca, ali se nisu bojale ni sramile da su ih nazivali plodnicama i roditeljkama. Rađale su djecu koja su bila teret, ali i blagoslov. To su naše tihe i jednostavne majke, pune vjere i ljubavi prema Bogu i svom narodu. To su stare i poštene kršćanke koje su trpjele a da nitko nije znao za njihove patnje. Njihovu veličinu smo doduše znali, ali smo je tek sada otkrili. Smrt je otkrila „zlato" koje se krilo u našim obiteljima.

Majka – roditeljka! Kako je to velika riječ. Varaju se oni koji misle da će Crkva prestati hvaliti majke – roditeljke. I društvo mora stati uz bok Crkve i sve učiniti da te majke ne budu predmet ismjehivanja nego pohvale i nagrade.

Teško je biti bogat, ali teško je biti i siromašan. Teško je biti bogat a pošten, ali i siromaštvo često puta čovjeka tjera u nepoštenje, krađu i druge grijehe. Neimaština zna često puta stvoriti od čovjeka ne-čovjeka, jer ga je bijeda na to natjerala, pa takvoga čovjeka više sažaljujemo nego osuđujemo.

Naša majka bila je siromašna ali poštena. Samo njezini zgrčeni prsti i leđa i velika ljubav mogli su roditi i odgojiti toliku djecu. Ona je u pravom smislu roditeljka a ne ubojica. Breme na leđima i dijete pod srcem bila je divna slika naših predratnih i poratnih majki. To znači: dijete, s ljubavlju te nosim, iako pod životnim teretom!

Jedna je majka odgovorila kad su je pitali zašto ima toliko djece: „Volim ih imati deset na jastuku, nego jedno na duši". Ta bi se rečenica mogla upisati i na grob ove žene, a i na grobove stotina naših majki-roditeljki koje su više voljele život nego smrt, kolijevku nego grob.

ŽIVOTVORKA
(Majka)

„Bolje je biti bez
glave nego bez matere".

(Narodna poslovica)

Nobelovac Andrić je zapisao: *„Slava ti, Bože, za muku dana i mir noći, za kratak život i veliku zagonetnu smrt.*

Neka su blagoslovljene tvoje odluke po kojima dolazimo na svijet i polazimo s njega. Pošto smo se naradovali i namučili, ogromni su i neshvatljivi putovi tvoji, i jasno je da mi ne možemo shvatiti ni mjere ni svrhe, i da ih moramo smireno primiti. Ali, teško je biti čovjek, o Gospode!"

Da, teško je biti čovjek, golgotski, kalvarijski čovjek. Teško je ostati uspravan kad sve oko tebe puca i pada. Teško je ostati na nogama kad one klecaju. Teško je, Gospode, nekoga gledati na križu, a ti stojiš pod križem. Teško je to životno razapinjanje i krvarenje koje ti tražiš.

U danima Kristove muke jedna je žena upotpunjavala njegove patnje. Jedna je žena krvarila kao i on, dok su ga krunili trnovom krunom. Jedna žena se krvavo kupala da bi svoje haljine oprala u krvi Jaganjca kod kojega je slavila Uskrs.

Naša je Nada došla do svoje „kalvarije", možda ljudski gledajući prerano, ali je u potpunosti izvršila svoj zadatak žene i majke. Ona je bila u pravom smislu majka životvorka, roditeljka, koja je poklonila Bogu i narodu sedmero djece, od kojih šestero živih. Istina, ona je majka bila i ovdje, ali

je sada i gore. Slobodno možemo reći: dok ih šestero tužnih ostaje sa svojim ocem, jedna, Mihaela, obradovala se dolasku svoje majke. Koliko je ovdje tuge ostalo, toliko je radosti bilo na nebu za njezinog anđela.

Božji su putovi neshvatljivi, njegovi su udarci nepredvidljivi, a mi ih moramo smireno primati. Našim očima sve je to nejasno i neprotumačivo, ali nas tješi i poučava Knjiga Mudrosti:

„Duše su pravednika u Božjoj ruci . . .
Očima se bezbožnika čini
da oni umiru,
i njihov odlazak s ovog svijeta
kao nesreća;
i to što nas napuštaju kao propast,
ali oni su u miru.
Ako su, u očima ljudskim, bili kažnjeni,
nada im je puna besmrtnosti.
Za malo muke dobili su dobra velika,
jer Bog ih je stavio na kušnju
i našao da su ga dostojni.
Iskušao ih je kao zlato u taljiku
i primio ih je kao žrtvu paljenicu".

(Mudr 3,1-7)

Ako primijenimo te riječi na našu pok. Nadu, onda je ona zaista bila pravednik čiji je cijeli život bio u Božjoj ruci od rođenja – djetinjstva do punine žene i majčinstva. Bog ju je stavio na veliku kušnju. Ona je poput Franje iz Asiza na svome tijelu imala rane poput Krista Isusa i postala njemu slična u životnoj „kalvariji". Stavio ju je na križ, jer ju je našao dostojnom. Nama se čini da je to nesreća i propast, a za nju je to čast, mir i blaženstvo pravednika.

Na osam buketa svježeg cvijeća koji su položeni oko mrtvačkog sanduka piše: *„Voli te tvoj Darko, Hrvoje, Domagoj, Trpimir, Višeslav, Mihaela, Jelena i Hrvoslava,* a na sanduku se nalazi buket na kojem piše: *„Do viđenja u vječnosti!"*

Ovo: *„Voli te"*, znači da smo ljudi, a ono: *„Do viđenja u vječnosti"*, znači da smo kršćani. Suze govore da smo sinovi zemlje, a vjera da smo sinovi neba.

I zato mi ne smijemo ostati ukočeni pred ovom tragedijom. Ako su kod bezbožnika *„žene bezumne, djeca opaka i proklet njihov rod"* (Mudr 3,12), onda su kod pravednika djeca dobra i blagoslovljen je njihov rod. Treba računati na zagovor i prodor Neba na ovu obitelj. Treba računati na majčin i Mihaelin zagovor i njihovu brigu, da djeca odrastu, budu dobra i blagoslovljena, te se skupa nađu u vječnom zagrljaju na nebesima.

Neka gospođa upitala jednom Kanta:

– Kakva je razlika između vremena i vječnosti?

– Kad bih imao vremena da vam to rastumačim, odgovori Kant, vama bi bila potrebna cijela vječnost da to razumijete.

STOLJETNI HRAST
(Otac)

„Ako je otac u svom životu previše volio sol i papar, njegovi će sinovi biti previše žedni".

(Vijetnamska narodna poslovica)

Pred nama je jedan otac, radnik, kršćanin, koji je cijeli život proveo u brizi za svoju obitelj s jakom vjerom u Boga i njegovu providnost.

Čitamo kod Tome Morusa, kancelara, filozofa, književnika . . ., prve osobe iza engleskog kralja, da nikada nije izišao iz svoje sobe, a da nije poljubio ruku svome ocu. I zaista je lijepo činio, jer je ruka njegova oca bila velika i sveta.

Jedan drugi čovjek, Rossini, glazbenik, poslije izvedbi svojih opera znao je reći: *„Njemu plešćite. Ja sve imam od njega i ocu sam zahvalan za sve".*

Mi kao ljudi i kršćani puno dugujemo svojim roditeljima. Istina, da nije bilo majčina srca, slabo bismo prošli, ali da nije bilo i žuljevitih očevih ruku, mnogo bi nam nedostajalo.

Ovaj čovjek, koga smo dopratili na ovo sveto mjesto, bio je pošten radnik, otac i kršćanin br. 1. Molitva mu nije silazila s usana. Svaki komadić kruha nosio je svojoj djeci, a vinogradi su mu bili uskopani i obrađeni. On je bio siromašan, ali sretan. Znao je često govoriti: *„Bog me je obdario kao nikoga".* Mislio je na svoju djecu koju je želio vidjeti oko sebe i u posljednjim trenucima.

Teško je biti pošten u lupeškom svijetu. Nije lako biti radin čovjek u laktaškom ambijentu. Teško je biti dobar čovjek i kršćanin u ovo naše neradno i bezbožno vrijeme. A baš je ovaj čovjek posjedovao hrabrost. Kod njega je bilo ili – ili. Nije bio dvoličan i sjedio na dvostrukoj sjedalici. Znao je što od njega Bog traži i takav je bio: pošten čovjek, radnik i dobar kršćanin.

Kod Abrama Terza Sinjarskija čitamo: *„Kad otputuješ, pravilno je da iza sebe ostaviš čisto mjesto!"* Ovaj naš brat i otac ostavio je uredno svoju kuću i svoju zemlju. Istina, nema trave i troskota po njegovim vinogradima, ali on je ostavio čisto mjesto iza sebe u drugom smislu mnogo važnijem. Njegov je život bio bez psovke, nemira, svađe i osvete. Za njim se ne diže prašina, osim ljubavi rada i molitve. Njegovi potomci ne trebaju se stidjeti nego ponositi, jer je pokojnik sin jedne generacije koja je bila kao putokaz kako se radi, živi i umire.

Na koncu, ako jednoga dana bude pisan nadgrobni natpis nad grobom ovoga čovjeka, trebalo bi napisati: *„Ovdje leži jedan od posljednjih hrastova koji životna oluja nije slomila, nego je do kraja ostao vjeran Bogu, narodu i svojoj obitelji".*

„Ako te posljednji dan ne zateče kao pobjednika, neka te zateče barem kao borca".

(Sv. Augustin)

TKO JE MUDAR
(Roditelji)

„Dobro upraviti svoj
život, najveća je mudrost".

(V. Kaleb)

Život brzo prolazi. Jedini način da ljudi o nama i poslije smrti govore jest da budemo dobri i da činimo svakome dobro. Nije važno toliko biti pametan nego dobar, jer ćemo brzo po pameti biti zaboravljeni, a po dobroti nikada.

Na jednom grobu postavljen je natpis roditeljima:

„Živjeli ste za nas,
Molite se za nas!"

Taj natpis govori o ljubavi i dobroti roditelja za njihova zemaljskog i prekogrobnog života. Dok su bili živi, oni su bili žrtva svoje djece, a sada kod Božjeg prijestolja mole za one koji su iza njih ostali.

„Jedan roditelj više vrijedi nego stotinu učitelja" (G. Herbert), a jedan dobar roditelj (a uglavnom su takvi svi) više vrijedi nego tisuću učitelja, nastavnika i profesora. Naši stari očevi i majke znali su poznatu mudru izreku: *„Bogata si sina ostavio ako si ga dobra i razumna ostavio".* A ako je to više djece, onda su zaista bili mudri jer su najkorisnije iskoristili vrijeme ovozemaljskog života odgojivši dobru i razumnu djecu.

Jednom skupu našeg naroda Ivan Pavao II. je rekao: *„Radujem se vašoj vjeri, vašoj ljubavi, vašoj vjernosti Isusu Kristu i njegovoj Crkvi . . ."* Ne bi se ni Papa ni naša Crkva

ni naš narod radovali našoj vjeri, ljubavi, vjernosti . . ., da nije bilo ovakvih roditelja. Generacije takvih učinile su da smo mi još ovdje, da nismo izumrli i da smo ostali vjerni Kristu.

Zato, svoje roditelje moramo poštivati, jer su oni ljudi koji su dovršili svoj ručak, ali još uvijek jedu.

Stari roditelji su, doduše, ispili svoju čašu, ali im je još potrebna kapljica vina.

Ostarjeli otac i majka poderali su svoje odijelo, ali još ne smiju ići goli. I zato, i u dubokim godinama ta bića osjećaju, trpe, plaču, ljube, blagoslivljaju ili proklinju.

Poslušajmo što Sv. pismo govori:

„Gospodin slavi oca u djeci njegovoj,
i učvršćuje pravo majke nad sinovima njezinim.

Tko štuje oca, okajava grijehe svoje,
i tko časti majku svoju, sabire blago.
Tko štuje oca, radovat će se sa svoje djece,
i bit će uslišan u dan molitve svoje.
Tko časti oca svojeg, dugo živi;
tko čini radost majci svojoj,
sluša Gospodina.

Sine moj, pomozi oca svoga u starosti,
i ne žalosti ga za života njegova.

Ako mu i razum klone, budi blag s njime
i ne grdi ga ti, koji si u punoj snazi.
Jer, ne zaboravlja se milost prema ocu,
već se uračunava u oprost grijeha".

(Sir 3,2-6.12-14)

Tako govori Sv. pismo za roditelje kad su živi, a sada kad ih nemamo, budimo ponosni da smo ih imali. Živimo životom dostojnim naših roditelja! Ne sramotimo svoj rod i

ugled svoje kuće i svoga plemena. Poslušajmo njihove savjete što su nam ih davali za života i na smrti. Svemogućem Bogu upravimo za njih molitvu i recimo:

„Jedna naša smjerna molba
Svevišnjemu Ocu vapi,
da vam za trud i sve brige
rajom vječnim On sve plati!"

„Bogovi pomažu onima koji rade".

(Latinska poslovica)

„Samo je ono drvo tvrdo i jako koje često bije vjetar".

(Latinska poslovica)

„Život ne daje smrtnicima ništa bez velikoga truda".

(Latinska poslovica)

„Kasno dolazi slava pepelu".

(Latinska poslovica)

PODZEMNI GLASOVI
(Roditelji)

„Starcima je potrebna
ljubav kao i sunce".

(V. Hugo)

Sve je više starih osoba, sve su brojniji naši starci i starice. Takvi su i naši roditelji, a pogotovo bake i djedovi.

U ovakvim trenucima uvijek se govori o smrti, prolaznosti, vjeri u uskrsnuće, a danas ćemo to preskočiti i malo progovoriti o starim osobama, kakva je bila i naša pokojnica. Učinit ćemo, naime, jedno kratko razmišljanje o osobama koje su se narodile, izradile i istrudile.

Na licima tih osoba velike su bore na licu, ruke su im drhtave, a pomalo ih i pamćenje izdaje. One su ostarjele prije vremena, ali za nas i radi nas. Da nas nema, bile bi one ljepše, mlađe i zdravije. Radi se o jednoj staroj časnoj starosti koja zbog svojih ljudskih i kršćanskih kvaliteta zaslužuje svako poštovanje.

Starce treba poštivati, ako zbog ničega, onda zbog toga što su dugo nosili teret života. A ako se zna da je taj teret bio radi nas i da je zgrčio njihova leđa i njihove prste, onda ne smijemo dopustiti da ta leđa nemaju kreveta i da te ruke nemaju komadić kruha.

Moramo misliti da ćemo svi ostarjeti. Istina, *„netko ostari kao mramor i zlato, a netko kao cipela"* (J. Dučić), ali ipak ga starost čeka, ako duže poživi. Svatko od nas u životu ima „vatreno" doba, ali dolaze i dani pepela. Čovjek stari, jer i „sunce stari", tako kaže stara poslovica.

Starac je čovjek koji osjeća i trpi možda i više nego mladi. Zato se ne smije dopustiti da on plače, tuguje ili proklinje dan rođenja ili kad je udario temelje svoje kuće. Moramo shvatiti da je teško imati svoju kuću, a ne imati mjesta u njoj, da je žalosno imati djecu, a ne imati ljubavi, da je neugodno skitati se od kuće do kuće, a imati svoj porod. To su ozbiljna razmišljanja za života naših starih roditelja, baka i djedova, ali i sada, jer se njihovi podzemni glasovi i ovdje na ovome mjestu čuju. To su glasovi blagoslova ili prokletstva. Prema tome, kakvi smo prema njima za života ili u posljednjim trenucima bili. Poslušajmo malo te glasove:

Sinko (kćeri), s blagoslovom ti sve bilo!
Sinko (kćeri), prokleto ti moje mlijeko!
Sinko (kćeri), Bog ti sve platio!
Sinko (kćeri), ne uživao ni na ovomu ni na drugomu svijetu!
Sinko (kćeri), lijepo mi je bilo s tobom!
Sinko (kćeri), ni pas ne bi umro kao ja!
Sinko (kćeri), hvala ti što si došao!
Sinko (kćeri), ne treba mi tvoje cvijeće!
Sinko (kćeri), hvala ti što si ispunio moju posljednju želju!
Sinko (kćeri), prokleto ti bilo što me nisi kršćanski sprovodio!

Teški su ti podzemni glasovi. Velika je to za nas opomena, jer je svaki sprovod jedno razmišljanje, a dolazak na groblje jedna velika škola. Naše suze su znak zahvalnosti, ali nemojmo da nam budu znak grižnje savjesti. Uvijek je vrijeme da se popravimo, da ne bismo dolaskom na groblje čuli i glasove prokletstva, a to bi za nas kao ljude i kršćane bilo nedostojno i veoma pogibeljno, za naš zemaljski i vječni život.

ZALJUBLJENIK MORA
(Pomorac)

„Znaš li što si?
Ti si čovjek bez domovine".

(E. Hemingway)

Čudno je to naše more: veliko, mirno, nemirno, zanimljivo, osvetljivo . . . More izaziva našu ljubav, obožavanje, ali u nama budi i mržnju, gnjev i užas, jer se u morskim dubinama mrijeste ribe u grudima čovjeka. Eto, zato se more nekada proklinje jer i ono, ne baš malo puta, zavija ljude u crno.

Ipak, ljudi plove. Vuče ih miris mora, bonaca, pučina, vječno nemirna dubina . . . Poteže ih miris algi, riba i koralja. Brzo zaboravljaju iskidana jedra, velike bofore, strašne ciklone . . . Neka je njihov kruh od „sedam kora", oni ga vole i slatko jedu. I baš što je takvo more, zato su i takvi ljudi koji njime plove. Ti su ljudi navikli na udarce vjetra. To su „morski vukovi" koji se ne boje morskih valova. U njihovim je srcima fortuna i orkan, ali i plavetnilo mora, sunce i krik galebova.

Naš pokojnik bio je mornar – pomorac. Istina, nije ostao u morskoj utrobi kao mnoge njegove kolege, ali je more ostavilo duboke posljedice na njegovu tijelu, ali ne i na njegovoj duši. Ne bih se složio sa starom izrekom da „nema vjere u mornara". Ako mislimo na bračnu vjernost, većina je od njih mislila na vjenčani prsten, ali ako mislimo na vjeru u Isusa Krista i njegove svece, onda nitko ne vjeruje kao naši mornari širom svijeta.

Čuli smo puno puta pjesmu našega pjesnika imenom „Barbara":

„U kakvim olujama imadoh sreću!
Na kakvim sam munjama palio svijeću.
Koliko puta rekoh na siki:
Zapalit ću sviću svetome Niki,
ako se spasimo brod i ja,
e tutti quanti in compagnia!"

Ovaj je naš brat dobro znao da je važnije voditi brod svoga života prema vječnosti nego onaj drugi prema ovozemnoj luci. Dobro je poznavao kompas – busolu, ali nije zaboravio ni svoj životni pravac. Poznat mu je bio konop – speranca –, ali je čvršće držao vezu s Bogom koju nitko nije mogao pokidati u njegovu životu. Njegov životni brod bio je pravilno usmjeren, pa mu nije bilo teško krenuti, kad mu je vječni kapetan dao znak za partencu – polazak!

I otišao je naš dragi pokojnik. Otisnuo se posljednji put poslušavši zadnju komandu i prispio je na drugu stranu oceana – vječnosti.

Thalatta – thalatta! – More – more! To je bio uzvik starih Grka kada su, pod vodstvom Ksenofonta nakon dugog putovanja i ratovanja na povratku kući, ugledali more.

I naš je pokojnik sigurno uzviknuo kad je stigao na druge obale pun oduševljenja: more, raj, vječna luka . . . Jer više ne treba gledati kompas. Nije više potrebno davati signale SOS. Njegov je brod prispio u luku spasa.

Na koncu poslušajmo pjesmu Vladimira Pavića, našega pjesnika:

„Vratio se
moreplovac na otok
bez suza
iz oblaka.

Vratio se i donio pregršt daljine
daljine na dlanu
daljine u očima.
Vratio se čovjek
i zagrlio maslinu.
Vratio se i stao na kamen i ostao
pod suncem
uspravan.
A valovi su
ostali valovi".

Vratio se naš pokojnik uspravan kao vjernik i kršćanin, iako narušenog zdravlja, da počiva ovdje u svojoj zemlji, kad nije mogao puno u njoj živjeti. U životu su ga pratili zvukovi brodova a sada neka ga prate naše molitve i ljubav preko groba.

„Greške kapetana otkrije more, a greške pokrije grob"
(Natpis na najstarijoj pomorskoj školi u Portugalu)

Nema ničega jadnijeg od čovjeka koji nije patio".
(Joseph de Maistre)

„Uvijek se ponašam kao onaj koji odlazi".
(A. M. Rilke)

BRANITELJ ŽIVOTA
(Liječnik)

„Liječnik treba pri vršenju službe pokazivati dobrotu, jer grubost odbija i zdrave i bolesne".

(Hipokrat)

Pred nama stoji čovjek kojeg smo u životu nazivali doktor – liječnik. To je čovjek koji je na početku svoje službe kao i svaki drugi liječnik svečano obećao da će braniti tudi život a svoj život staviti u službu humanosti, te da će svoje zvanje savjesno i časno vršiti ne gledajući na vjeru, nacionalnost, ili rasu. To je stara Hipokratova zakletva na koju se i danas liječnici svečano zaklinju.

Biti prijatelj čovjeka, brigati se za njegovo zdravlje ne par godina, nego cijeli život, zbilja je ogromno blago i u očima ljudi i u očima Božjim. Bog će nas suditi prema našim djelima, a posebno što smo učinili najpotrebnijima. Liječnici su upravo oni ljudi koji čine dobro onima kojima je pomoć potrebna – bolesnicima.

Pravi liječnik mora biti sličan Isusu Kristu. Isus, kao Sin Božji, najviše voli čiste i nevine duše, jer su mu one najbliže po njegovoj nebeskoj svetosti, ali kao Otkupitelj i Spasitelj, on daje prednost grešnicima, jer je radi njih umro na križu. Tako je i kod liječnika. Liječnik se kao čovjek voli družiti sa sebi sličnima, ali kao liječnik njegovo je mjesto među bolesnicima, a njegova je kuća bolnica. Nije zato bez razloga usporedba između liječnikâ i svećenikâ

koji moraju, svatko na svoj način, biti spremni da odmah idu i iz kreveta skaču, kada to duševni ili tjelesni pacijenti traže. I upravo zato poštujemo i jedne i druge, jer oni pomalo nestaju da bi drugi mogli živjeti, skraćuju sebi san da bi drugi mogli zaspati, žrtvuju svoje slobodno vrijeme da bi drugima bilo lakše.

Ovaj čovjek koji je pred nama nije nikada gazio Hipokratovu zakletvu. On je radio svoj posao kao čovjek, ali i kao kršćanin. Sjećao se časnika Martina koji je siromaha obukao polovicom plašta, ali je dobio odgovor da je to bio sam Krist. U svome radu on se držao ljudskih i kršćanskih principa. Trudio se da mu ruke uvijek budu pune tableta, zavoja, injekcija, ali je uvijek na pameti imao Krista liječnika koji se brigao i za dušu i za tijelo svoga pacijenta. Krist je Otkupitelj cijeloga čovjeka, pa ga je takvoga naš pokojnik i shvaćao. Uz recepte davao je i savjete, a njegovo kršćansko svjedočanstvo živim primjerom bilo je očit znak kako se može biti veliki čovjek i dobar kršćanin.

God. 1965. umro je nobelovac, liječnik Albert Schweitzer. Preko 50 godina liječio je u afričkoj zemlji Gabonu. Na vijest da je umro, odjeknule su afričke tužaljke. Na njegovom sprovodu skupili su se: bolesnici, liječnici, prijatelji, predstavnici vlasti . . . Grob su mu iskopali bolesnici iz njegove bolnice, a želio je da mu se na grob postavi drveni križ koji je sam za života izradio. Taj križ bio je odgovor na njegov rad i pečat njegove nesebične ljubavi.

I danas se ponavlja isti prizor. Okružen ljubavlju stotina prijatelja koji su osjetili njegovu ljubav, skupili smo se da postavimo u grob našega brata. Nad njegovim grobom stoji veliki kameni križ, simbol njegova tereta i rada, ali i vjere u jedan bezbolni svijet kod Liječnika svih ljudi Isusa Krista. Neka mu je slava i vječni pokoj!

KRISTOVA TORBA
(Radnik)

„Ono što radiš, radi
pametno i misli na kraj".

(J. W. Goethe)

Svatko treba umrijeti bez obzira koju dužnost za života obavljao. U tim trenucima nije ni važno tko je kakav položaj zauzimao, nego je važnije kako ga je obavljao.

Ovaj naš brat bio je radnik. Bio je pastir, težak, zemljoradnik . . . koji je u znoju svoga lica jeo svoj kruh.

Svi se mi sjećamo kako je bilo teško prije rata obrađivati zemlju. Uvijek je to bilo teško, ali u ono vrijeme motika i ruka bilo je sve što je seljak posjedovao za obradu svoga polja. Škrta i tvrda zemlja, slaba hrana, mala nadnica . . ., a brojna obitelj. Povrh toga uvijek je neizvjesnost pratila seljakove usjeve: grad, suša, razne bolesti . . . Sve je to tražilo veliku hrabrost i jedno silno pouzdanje u Nebo. Jer ako se Bog briga za ptice koje niti siju niti žanju i za travu u polju, onda je razumljivo da se posebno brine za čovjeka koji je s Bogom započinjao i završavao svoj posao.

Ovaj naš brat bio je zemljoradnik, a zadnje vrijeme radnik. To je častan posao kojega se ni Krist nije stidio, jer je cijela nazaretska obitelj bila radnička. Josip je bio radnik, a Marija je bila radnica koja je sigurno kao i druge nazaretske žene prela, brala masline i zarađivala kruh za svoju obitelj. I Krist je do tridesete godine bio radnik. Apostoli su bili radnici (ribari). U evanđelju Krist sebe uspoređuje

s vinogradarom koji ne trpi loze koja ne daje ploda; sijačem koji traži stostruki plod; voćarom koji siječe neplodnu smokvu.

Stari su govorili: kršćanski zanatlija jest Kristov sat na ruci. Kršćanski seljak jest Kristovo cvijeće, a kršćanski radnik jest Kristova torba. Sve to ima svoje duboko značenje, osobito da je radnik – Kristova torba.

U torbu se stavlja hrana. Tu hranu svojim znojem i naporom upravo napunja radnik. I što je torba starija i trošnija, ona u sebi ima više značaja i simbolike.

Naš je pokojnik imao puno djece. Njegova se životna torba otegla i ostarjela. Desetero djece jelo je iz te torbe godinama i godinama. I zato nije čudo da smo ga vidjeli suha i mršava, skromna i jednostavna, kako bi njegova djeca u školi imala kožne torbe i marende za vrijeme školskog odmora.

Prije se ljubila svećeniku ruka kao znak poštovanja jer njegove ruke posvećuju i drže Krista. I to je ispravno, bez obzira što ljudi mislili. No, treba s poštivanjem ljubiti i žuljevitu ruku našega radnika koja poštenim i nesebičnim radom hrani svoju obitelj. I to je posvećena ruka. Jer da nije bilo te ruke, ne bi bilo ni svećeničke ni biskupske ni papine.

Mi koji smo se okupili oko našega brata radnika s poštovanjem kao ljudi i kršćani odajemo počast ovome čovjeku, koji je radio ali uvijek pouzdavajući se u Boga. Tražio je blagoslov odozgo, pa smo ga promatrali kako moli prije rada, kako skida kapu na Pozdravljenje, a navečer moli krunicu u krugu svoje obitelji. To je bio „stari kov", koji nije znao benediktinsko geslo: *„Moli i radi"*, ali ga je u životu vrlo dobro prakticirao. On je spajao nebo sa zemljom. Na njegovu vertikalu spuštala se nebeska horizontala koja je nebeskom rosom zalijevala njegove trude.

Zemljoradniče i radniče, neka ti je laka ona tvrda zemlja koju si obrađivao, a Bog ti bio vječna nagrada na nebu.

„Plakanje je pjesma sa suzama".

(P. P. Njegoš)

„Lijepo je u starim godinama ići na groblje".

(O. Župančić)

„Blago krotkima! Mržnja. Udarac. Okreni drugo lice! Umrijet ćeš na polju mržnje, a sjeme se neće više sijati".

(F. Sheen)

„Ne smijemo zamišljati smrt kao neizbježnu sudbinu, već kao posvećenje naših napora, kao dopunu, a ne kao kraj našega života".

(P. A. Valensin)

„Tamo ćemo počivati i gledati, gledati i ljubiti, ljubiti i slaviti i konačno: sve će to biti beskrajno".

(Sv. Augustin)

„Vjera u vječnost oživljujuće djeluje na dušu, a preko nje i na tijelo".

(H. Künkel)

„Nijedan pošten čovjek neće dati iz svojih prsiju iščupati vjeru u besmrtnost".

(J. W. Goethe)

„Mislim da je sv. Franjo Asiški izrazio bit onoga što kršćanin mora reći o smrti kad je govorio o našoj Sestri smrti. Ako ju je već grijeh postavio na svijet, naša Sestra smrt je Božja službenica kao i život".

(J. Folliet)

„Gospodine, sagnut sam i moram gledati u zemlju. Ispravi me, da mogu podignuti oči k nebu".

(Sv. Anselmo)

„Cijeli moj život neka bude jedna žrtva, koja će svoj vrhunac dostići u smrti".

(P. Lyonnet)

IV. MISLI O VREMENU, PROLAZNOSTI, STAROSTI, SMRTI, USKRSNUĆU . . .

KRIŽ

– Životni križ ćeš kudikamo lakše nositi, ako jedan njegov korak pripustiš Bogu.

– Kad već moraš biti razapet na križ, neka to bude s desne strane (desni je razbojnik dospio u raj!).

– Kršćani, ne pretjerujte s Cvjetnicama ! Dobro znajte što iza njih dolazi.

– Križ je pista za nebo samo za onoga koji se oslobađa gravitacije grijeha.

– Ne zaljubljuj se u križ, nego u onoga tko je na njemu razapet.

– Križ koji skidaš sa svojih leđa da bi ga stavio na tuđa, vraća se tebi poput bumeranga.

– Ne čezni za drukčijim križem od onoga koji imaš, jer je taj izrađen prema mjeri tvojih leđa.

– Ne gledaj križ kroz ružičaste naočale, jer put prema Kalvariji nije posut ružama nego trnjem.

– Mnogi su ljudi prekrižili križ, pa ga ne mogu više nositi jer im je postao pretežak.

– Križ je samo jedna strana medalje života. Uskrsnuće je druga – važnija.

– Provoditi život na križu, pogledom uprtim u zoru uskrsnuća, znači znati iskoristiti vrijeme.

M.B.

SV. PISMO – LITURGIJSKE MOLITVE

Sigurno nigdje tako lijepih misli o smrti i uskrsnuću nećemo naći kao u Sv. pismu i u crkvenim molitvama. Tu su donesene one koje govore o zagrobnom životu, vjeri u uskrsnuće, nadi u ponovni sastanak . . . Nije sve iscrpljeno, ali je donijet širok izbor, tako da može svatko izabrati što mu odgovara.

a) STARI ZAVJET

Dobro je u miru čekati
spasenje Gospodnje.

(Tuž 3,26)

Dobrota Gospodnja nije nestala,
milosrđe njegovo nije presušilo.

(Tuž 3,22)

Ja znadem dobro: moj Izbavitelj živi
i posljednji će On nad zemljom ustati.

(Job 19,25)

A kada se probudim, k sebi će me dići:
iz svoje ću puti tad vidjeti Boga.
Njega ću kao svojega gledati.

(Job 19. 26-27)

Duše su pravednika u ruci Božjoj
i njih se ne dotiče nikakva muka.

(Mudr 3,1)

Jer je ugađao Bogu,
On ga je zavolio,
i jer je živio među grešnicima,
On ga je uzeo k sebi.

(Mudr 4,10)

Mi budale smatrasmo njegov život ludošću
i svršetak njegov nečastan.
Kako li se ubrojio među sinove Božje
i dobio udio među svetima!

(Mudr 5, 4-5)

Mnogi će se probuditi
koji snivaju u pralu zemljinu.
Jedni za vječni život,
drugi za sramotu, za vječnu propast.

(Dan 12,2)

Uništit će Gospodin smrt zasvagda.

(Iz 25,8)

Tvoji će mrtvi oživjeti,
uskrsnut će tijela.
Probudite se i kličite,
stanovnici praha!

(Iz 26, 19)

Daj da pođem u prostore vječne!

(Tob 3,6)

Ti nam oduzimaš sadašnji život,
ali će nas Kralj svijeta,
zato što umiremo za njegove zakone,
uskrisiti na život vječni.

(2 Mak 7,9)

Sveta je i spasonosna misao
moliti za mrtve da im se grijesi oproste.

(2 Mak 12,45)

Sveto je i pobožno misliti o uskrsnuću.

(2 Mak 12,43)

Da mi je i dolinom smrti proći,
zla se ne bojim, jer ti si sa mnom.

(Ps 23,4)

U Gospodnjem ću domu prebivati
kroz dane mnoge.

(Ps 23,6)

Vjerujem da ću uživati dobra Gospodnja
u zemlji živih.

(Ps 27,13)

Jedno samo molim Gospodina,
samo to ja tražim:
da živim u Domu Gospodnjem
sve dane života svoga,
da uživam milinu Gospodnju
i Dom njegov gledam.

(Ps 27,4)

U tebe sam se, Gospodine, ufao,
neću se smesti dovijeka.

(Ps 31,2)

Kao što košuta žudi za izvorom vode,
tako duša moja čezne, Bože, za tobom!

(Ps 42,2)

Žedna mi je duša Boga, Boga živoga.
O kad ću doći i lice Božje gledati?

(Ps 42,3)

Smiluj mi se, Bože, po milosrđu svome!
Po velikom smilovanju izbriši moje bezakonje!

(Ps 51,3)

Objavi mi radost i veselje,
nek se obraduju kosti satrvene!

(Ps 51,10)

Uzigrat će pred Gospodinom kosti ponižene.

(Ps 51,10)

Samo je u Bogu mir, dušo moja,
samo je u njemu nada moja.

(Ps 62,6)

U Boga je snaga!
U tebe je, Gospodine, dobrota!
Ti uzvraćaš svakome po djelima.

(Ps 62, 13)

O Bože, ti si Bog moj:
Gorljivo tebe tražim;
tebe žeđa duša moja,
tebe želi tijelo moje,
kao zemlja suha, žedna, bezvodna.

(Ps 63,2)

Milosrdan je i milostiv Gospodin,
spor na srdžbu i vrlo dobrostiv.

(Ps 103,8)

Pravednik će živjeti u vječnoj uspomeni.

(Ps 112,6)

Vrati se, dušo moja, u svoj pokoj,
jer Gospodin je dobrotvor tvoj.

(Ps 116,7)

On mi život od smrti izbavi,
oči moje od suza, noge od pada.

(Ps 116,8)

Hodit ću pred licem Gospodnjim
u zemlji živih.

(Ps 116,9)

Dragocjena je u očima Gospodnjim
smrt pobožnika njegovih.

(Ps 116,15)

Ne, umrijeti neću, nego živjeti,
i kazivat ću djela Gospodnja.

(Ps 118,17)

Ovo su vrata Gospodnja,
na njih ulaze pravedni!

(Ps 118,20)

Obradovah se kad mi rekoše:
„Hajdemo u Dom Gospodnji!"

(Ps 122,1)

Oni koji siju u suzama
žanju u pjesmi.

(Ps 126,5)

Duša moja čeka Gospodina
više no zoru straža noćna.

(Ps 130,6)

U Gospodina je milosrđe
i obilno je u njega otkupljenje.

(Ps 130,7)

Ne idi na sud sa slugom svojim,
jer nitko živ nije pravedan pred tobom!

(Ps 143,2)

Milostiv je Gospodin i milosrdan,
spor na srdžbu, bogat dobrotom.

(Ps 145,8)

b) NOVI ZAVJET

Blago čistima srcem,
jer će oni Boga gledati!

(Mt 5,8)

Dođite k meni svi vi, izmoreni i opterećeni,
ja ću vas odmoriti..

(Mt 11,28)

Dođite, blagoslovljeni Oca mojega,
i primite u baštinu kraljevstvo
pripravljeno za vas od postanka svijeta.

(Mt 25,24)

Blago onim slugama koje Gospodar, kad dođe,
nađe budne!

(Lk 12,37)

Pripravni budite!
U čas kada i ne mislite
Sin čovječji dolazi!

(Lk 12,40)

Sinovi smo Božji,
jer smo sinovi uskrsnuća!

(Lk 20,36)

Bog nije Bog mrtvih, nego živih,
jer za nj svi žive.

(Lk 20,37)

Gospodine, sjeti me se
kad dođeš u kraljevstvo svoje!

(Lk 23,42)

Danas ćeš biti sa mnom u raju!

(Lk 23,43)

Oče, u ruke tvoje predajem duh svoj!

(Lk 23,46)

Mi znamo da smo prešli iz smrti u život
jer ljubimo braću.
Tko ne ljubi ostaje u smrti.

(1 Iv 3,14)

Tko vjeruje u Sina Božjega
ima život vječni.

(1 Iv 5,13)

Bog je tako ljubio svijet
da je dao svoga Sina Jedinorođenca
da nijedan koji u njega vjeruje
ne propadne,
nego da ima život vječni.

(Iv 3,16)

Nitko tko u Krista vjeruje
ne propada, nego ima život vječni.

(Iv 3,16)

Sve što mi daje Otac
doći će k meni,
i onoga tko dođe k meni,
govori Gospodin,
neću izbaciti.

Iv 6,37)

Tko vidi Sina i vjeruje u njega
ima život vječni,
i ja ću ga uskrisiti u posljednji dan.

(Iv 6,40)

Ja živim, a i vi ćete živjeti!

(Iv 11,19)

Ja sam uskrsnuće i život.
Tko vjeruje u mene, ako i umre, živjet će.
Tko god živi i vjeruje u mene, neće umrijeti
nikada

(Iv 11, 25-29)

U kući Oca mojega ima mnogo stanova.

(Iv 14,1)

Hoću da i oni koje si mi dao
budu gdje sam ja.

(Iv 17,24)

Bog koji uskrisi Krista od mrtvih,
oživjet će i smrtna tijela naša
po Duhu Svetomu koji prebiva u nama.

(Rim 3,11)

Krštenjem smo ukopani s Kristom u smrt,
vjerujemo da ćemo i živjeti zajedno s njim.

(Rim 6,4)

Hodimo u novosti života.

(Rim 6,4)

Ako umrijesmo s Kristom,
vjerujemo da ćemo i živjeti zajedno s njim.

(Rim 6,8)

Iščekujemo otkupljenje svoga tijela.

(Rim 8,14)

Živimo li ili umiremo – Gospodinovi smo.

(Rim 14,7)

Svaki će od nas za sebe
Bogu dati račun.

(Rim 14,12)

Krist uskrsnu od mrtvih, Prvina usnulih!

(1 Kor 15,20)

Imamo vječni Dom na nebesima.

(2 Kor 5,1)

Onaj koji je uskrisio Isusa
i nas će s Isusom uskrisiti.

(2 Kor 4,14)

Kad se ovaj šator – naša zemaljska kuća –
sruši, imamo zgradu koja je djelo Božje –
vječnu kuću na nebesima.

(2 Kor 5,1)

Svi se moramo pojaviti pred sudištem Kristovim
i dobiti što je tko kroz tijelo zaradio.

(2 Kor 5,10)

Svima nam se pojaviti pred
sudom Kristovim, da svaki
primi što je zaslužio: nagradu ili kaznu.

(2 Kor 5,10)

Po čovjeku smrt,
po Čovjeku i uskrsnuće od mrtvih.

(1 Kor 15,21)

Kao što u Adamu svi umiru,
tako će i u Kristu svi biti oživljeni.

(1 Kor 15,22)

U Kristu će svi oživjeti.

(1 Kor 15,22)

Sije se u raspadljivosti,
uskršava u neraspadljivosti.
Sije se u smrtnosti,
uskršava u slavi.
Sije se u slabosti,
uskršava u snazi.
Sije se u tijelo naravno
uskršava tijelo duhovno.

(1 Kor 15,42-43)

Tko sije u svoje tijelo,
iz tijela će žeti propast,
a tko sije u duh,
iz duha će žeti život vječni.

(Gal 6,8)

Domovina je naša na nebesima.

(Fil 3,20)

Krist će preobraziti naše bijedno tijelo
i suobličiti ga tijelu svome slavnome.

(Fil 3,20)

Iščekujemo Spasitelja,
Gospodina našega Isusa Krista.
On će preobraziti ovo naše bijedno tijelo
i suobličiti ga tijelu svome slavnome.

(Fil 3,20-21)

Ako vjerujemo da je Isus umro i uskrsnuo,
tako će Bog i one koji su umrli ujedinjeni s Isusom
dovesti s njime.

(1 Sol 4,13)

Ne tugujte kao oni koji nemaju nade.

(1 Sol 4,13)

Zauvijek ćemo biti s Gospodinom.

(1 Sol 4,17)

Sinovi smo svjetla,
i sinovi dana!

(1 Sol 5,5)

Sjećaj se Isusa Krista koji je uskrsnuo
od mrtvih!

(2 Tim 2,8)

Plemenitu sam borbu izvojevao,
trku dovršio, vjeru sačuvao.

(2 Tim 4,7)

Opravdani njegovom milošću,
bit ćemo, po nadi,
baštinici života vječnoga.

(Tit 1,2)

U nadi života vječnoga.

(Tit 3,7)

Još malo, vrlo malo,
i doći će Onaj koji ima doći,
neće zakasniti!

(Heb 10,37)

Pobjedniku ću dati jesti od stabla života
koje se nalazi u Božjem raju.

(Otk 2,7)

Bio sam mrtav
i evo živim u vijeke.

(Otk 2,8)

Budi vjeran do smrti,
i dat ću ti vijenac – život!

(Otk 2,10)

Blaženi mrtvi
koji umiru u Gospodinu!
Neka počinu od svojih truda,
jer ih prate djela njihova.

(Otk 14,13)

I otvori se druga knjiga,
knjiga života.
I mrtvi suđeni bijaše
prema onome što stoji napisano u knjigama
po djelima svojim.

(Otk, 20,12)

Bog će otrti svaku suzu s očiju,
te smrti više neće biti.
Ni tuge, ni jauka, ni boli više neće biti,
jer – prijašnje uminu.

(Otk 21,4)

Ja sam Alfa i Omega,
Početak i Svršetak!

(Otk 21,6)

Dođi, Gospodine Isuse!

(Otk 22,20)

c) LITURGIJSKE MOLITVE

Gospodine, podaj im mjesto osvježenja,
svjetlosti i mira!

Bože, ti sjenu smrti
obraćaš u zoru života!

Gospodine, daj da se poslije trke smrtnoga života
pridružimo braći gdje s oka svaka suza nestaje.

Tješimo se uzajamno riječima vjere,
dok ne pođemo svi u susret Kristu.

Gospodine, u dan uskrsnuća i nagrade,
uskrisi ga sa svetima i izabranima svojim!

Neka sluga tvoj, koji je u Kristu usnuo,
po njemu se uskrsnuću i raduje.

Gospodine, orosi ih trajnom rosom svoga milosrđa
i pridruži ih zajednici svetih!

Ne traži, Gospodine, pravdu sa slugom svojim,
već mu sudi po milosrđu svome.

Gospodine, neka po tvome milosrđu
duše postignu blaženstvo vječne svjetlosti.

Gospodine, milostivo ih primi
i udijeli im vječnu radost u kraju svetih.

Bili su Kristu vjerni za života
zato im pripada vječna nagrada.

Gospodine, oslobodi ih spona smrti
i pridruži ih zboru otkupljenih.

Smrtne oči koje su prestale gledati ovozemno
svjetlo, neka se raduju utjehi svjetla vječnoga.

Kriste, po krštenju su postali tvoja djeca,
primi ih u svoju beskrajnu radost.

Neka se blaženi u tebi raduju
i bez prestanka te slave.

Gospodine, uvedi ih u prostranstva svjetlosti
i mira.

Gospodine, daj da očišćeni od svih opačina
uživaju vječni dar uskrsnuća.

Gospodine, daj da stignemo tvome vječnom stolu.

Vjerujemo u uskrsnuće tvoga Sina
i ponizno iščekujemo naše uskrsnuće.

Gospodine, zauvijek ih združi sa svetima.

Gospodine, učini ih dionicima nebeskog
bogoslužja!

Gospodine, primi ih u svjetlo lica svoga!

Gospodine, učini ih dionicima svoga otkupljenja!

Gospodine, u svojoj dobroti zaboravi grijehe naše!

Gospodine, obdari ih blaženstvom
i pridruži ih svojim izabranicima!

Gospodine, nisi nas sazdao za tamu smrti,
već da u tebi živimo svim bićem svojim!

Gospodine, one koji prijeđoše s ovoga svijeta
dobrostivo primi u svoje kraljevstvo!

Gospodine, daj, kad smrtno tijelo u grob položimo,
neka duša u raj bude sklonjena!

Gospodine, oslobodi nas smrti i obraduj milinom
raja među tvojim svetima.

Krist, koji je od mrtvih pobjednički ustao,
grobove je posvetio,
život i besmrtnost čudesno vratio.

Gospodine, daj da onaj, koga mlada oplakujemo,
bude u blaženstvu tvoga doma vječno jak i mlad.

Počivališta ljudskih tijela
bude nadu u uskrsnuće.

Koji tuguju zbog neizbježne smrti
neka ih tješi obećanje buduće besmrtnosti.

Gospodine, tvojim se vjernima život mijenja a ne
oduzima!

Kad se raspadne dom ovozemnog boravka
stječe se vječno prebivalište na nebesima.

Pokoj vječni daruj im, Gospodine!

Ovdje nas je prava vjera združila s mnoštvom
vjernika, tako neka nas, Gospodine, tvoje
milosrđe pridruži anđeoskim korima.

Svjetlost vječna svjetlila im, Gospodine!

Gospodine, daj nam stići u pravu domovinu
i uživati vječne radosti!

U raj te primio Krist!

Zbor te anđeoski primio
i u krilo Abrahamovo smjestio,
da s Lazarom, nekoć ubogim,
pokoj vječni uživaš!

Otvori mu, Gospodine, vrata raja!
Vrati ga u domovinu,
gdje smrti više nema
i gdje je vječna radost.

Gospodine Isuse,
daruj pokoj vječni
onima za koje si prolio
Krv svoju predragocjenu!

Gospodine, Ti si pokoj
nakon naporna posla,
i život nakon naše smrti.

Bože, otkupljeni smo smrću tvoga Sina.
Kad se tebi svidi, bit ćemo privedeni
slavi njegova uskrsnuća.

Krist se udostojao umrijeti
da svi zauvijek živimo.

Krist je spasenje svijeta,
život ljudi i uskrsnuće mrtvih!

Kriste, grijehom smo na smrt osuđeni,
a po tvojoj dobroti i milosti otkupljeni,
i pozvani na vječni život.

Gospodine, udijeli im vječnu radost
u kraju živih!

O budi našom radosti
I plaćom našom na nebu,
Ti, koji svijetom upravljaš,
Od svjetskih slasti miliji.

(Bogoslužje Uzašašča)

Gle, dah života vječnoga
Što čovjeku ga udahnu,
Ko sjeme neraspadljivo
U život klija vječiti.

(Bogoslužje za mrtve)

Ta nada sada krijepi nas:
Oživjet ćemo, Gospode,
Jer Krist, naš život, ustade
I k sebi će nas dovesti.

(Bogoslužje za mrtve)

Nek u tebi se raduje
Duh sestre naše usnule,
Kad vjerom si je hranio
I Duhom svojim bodrio.

(Bogoslužje za mrtve)

Ko Pobjednik si ustao
I vrata pakla srušio:
Nas žalosne sad pridigni,
Po smrti sve nas proslavi.

(Bogoslužje za mrtve)

I brat nam ovaj predragi,
Što smiren u snu počiva,
Nek vječni život dobije
Da tebe može slaviti.

(Bogoslužje za mrtve)

Pozovi slugu svojega,
Što s ovog svijeta odseli,
U kraj gdje smrt ne kraljuje
Da tebe slavi, Tvorca svog.

(Bogoslužje za mrtve)

Pozovi slugu svojega
Što tijela smrtnog lišen je,
U Očevu da kraljevstvu
Svu vječnost blažen slavi te.

(Bogoslužje za mrtve)

Znamo da si doistine
Uskrsnuo, Božji Sine:
Pobjedničke, Kralju divan,
Budi nama milostivan.

(Bogoslužje Uskrsa)

Sjeti se, o Spase mio,
Da si za me putnik bio,
Ne daj mi u paklu dio.

(Bogoslužje završetka Crkvene godine)

Trublje čudan zvuk romoni
U sva groblja budeć roni
I pred prijesto mrtve goni.

(Bogoslužje završetka Crkvene godine)

„Mi smo sinovi neba, sinovi Božji, kojima je obećan život s Bogom poslije ovoga života na zemlji. Blagdan Velike Gospe to nam dozivlje u pamet . . . Mi smo se skupili ovdje da izrazimo tu vjeru u vječni život na nebu, koji nas očekuje i koji sada uživa Marija . . .

. . . Vjera u besmrtnost, vjera u pravoga i milosrdnoga Boga, vjera u Majku Božju i u uskrsnuće tijela na sudnjem danu daje čovjeku snagu i za žrtvu u ovom svijetu".

(Dr. F. Franić)

SIRAH PORUČUJE . . .

„Sine moj, roni suze nad mrtvim . . ., ukopaj mu tijelo prema običaju, i ne uskrati počasti grobu njegovu".

„Misli na smrtnikovu kob koja je i tvoja: jučer meni, danas tebi".

„Sve što je iz zemlje u zemlju se vraća, i što je iz vode došlo u more odlazi".

„Svako mito i nepravda propadaju, a poštenje traje dovijeka".

„Ne boj se zakona smrti, sjeti se onih prije tebe i onih što će poslije tebe doći. To je presuda Gospodnja svemu živòm, i čemu se opirati volji Svevišnjega"?

„Brini se za ime, jer ti ono ostaje dulje nego tisuće velikih zlatnih zaloga. Sretan život traje stanovit broj dana, ali časno ime ostaje zauvijek".

„Što je čovjek? Ili: čemu služi? Što je njegovo dobro, a što njegovo zlo? Trajnost života njegova? Sto godina vrlo je dugo. A prema vječnosti te su godine kao kap morske vode ili zrno pijeska. Zbog toga je Gospodin strpljiv s ljudima i obasipa ih svojim milosrđem".

„Manje za mrtvim plači, jer je počinuo, a luđakov je život gori od smrti".

„O smrti, kako je gorka pomisao na te čovjeku koji živi sretno i usred dobara svojih, čovjeku koji živi spokojno i u svemu napreduje, i još ima snage uživati raskoš".

KAKO SU UMIRALI SVECI . . .

O. Damjan Josip Deveuster, veliki misionar gubavaca: *„Dobri Bog me zove da proslavim Uskrs na nebu"*. Prema očevicima, sam je sebi zatvorio kapke neposredno prije smrti.

Sv. Arkadije iz III. stoljeća, mučenik: *„Vi gledaoci ovoga krvavog prizora, znajte da su sve muke malene za onoga čiji je pogled upravljen na vječnu krunu"*.

Blaženi Teofan Venard, misionar: *„Za nekoliko sati zbog vjere u Isusa Krista bit ću predan u smrt . . . Zbogom, brate, dođi, da me nađeš u nebu"*.

„Blaženi Ivan Sarkander, mučenik: *„Vrati se, dušo moja, u svoj pokoj, jer je Bog dobrotvor tvoj"*.

Blaženi Josip Marija Tomasi, kardinal: *„Ovaj život je više smrt nego život. Trudio sam se da iz ove zemlje smrti tražim onu zemlju života"*.

Sluga Božji Oreste Fontenella: *„O, kako je lijepa stvar o kojoj mi govorite (sakramenat sv. pomasti). Dakle, sve je svršeno! Ne preostaje mi drugo nego poći Gospodinu. Brzo prolazi ovaj svijet, a zatim dolazi vječnost. Uvijek s Gospodinom!"*

Marija Egipatska, pokornica: *„Oče Zozime, sahrani tijelo ponizne Marije! Vrati zemlji što je od nje, pridruži prah prahu i u Božje ime moli za mene!"*

Sv. Karpos, mučenik: *„Vidio sam Gospodinovu slavu i obradovao sam se, pogotovu što ću vas se riješiti te neću imati nikakva udjela u vašoj zloći"*.

Sv. Lidvina, patnica: *„Dopusti mi, Gospodine, da trpim toliko koliko osobno zaslužujem, pa da bih bez čistilišta mogla prispjeti do promatranja tvoga blaženog lica"*.

Sv. Josip Cottolengo: *„Majko moja, Marijo! Majko moja, Marijo!"*

Sv. Ivan Ogilvie, škotski isusovac: *„Maria, Mater gratiae, ora pro me!"* – *„Marijo, Majko milosti moli za me!"*

Sv. Beda Časni, crkveni naučitelj: *„Vrijeme je da se vratim svome Stvoritelju, da se vratim onomu koji me stvori, koji me je – kad me nije bilo – oblikovao iz ništa. Dugo sam živio, moj mi je život dobro predvidio blagi Sudac: vrijeme je moje smrti tu, jer želim umrijeti i biti s Kristom. Duša moja želi vidjeti u njegovu sjaju moga kralja Krista"*.

Sv. Magdalena de Pazzi, pokornica: *„U raju, iz ljubavi prema Bogu, više neću moći trpjeti, zato ne bih željela umrijeti"*.

Sv. Polion, vinkovački mučenik: *„Vječna je svjetlost daleko uzvišenija i nadmoćnija od ove zemaljske, i neprolazna su dobra daleko slađa od prolaznih. Nije, dakle, pametno ono što je trajno zapostaviti prolaznome i nesigurnome"*.

Sv. Ferdinand III., kralj kastiljski: *„Gospodine, gol sam izišao iz krila svoje majke i gol joj se prikazujem; O Gospodine, primi moju dušu u izabranu četu svojih slugu!"*

Sv. Marija Goretti, mučenica: *„Da! Opraštam mu! Iz neba ću se moliti za njegovo (Alessandra Serenellija) obraćenje. Poradi Isusa, koji je oprostio raskajanom razbojniku, i ja ga želim imati blizu sebe u raju"*.

Sv. Vinko Paulski: „Bogu hvala! Punih 18 godina nisam nikada otišao spavati, a da se nisam pripremio kao da ću te noći umrijeti. Zato sam sada miran".

ĆIRIL I METOD

Sveti Konstantin – Ćiril bio je teolog, pjesnik, znanstvenik . . . Metod je bio pravnik. To se vidi iz predsmrtnoga govora jednoga i drugog. U Žitju sv. Ćiril govori veoma poetički:

„Evo, brate, obojica smo bili
ujarmljenici,
oruči jednu brazdu.
I ja padam na lijesi,
svoj dan završavam.
A ti voliš Goru,
no nemoj radi Gore ostaviti svoje
naučavanje,
jer upravo njime možeš biti
spašen".

(ŽM 7)

Sveti Metod govori sasvim jednostavno:
„U ruke tvoje, Gospodine,
predajem dušu svoju!"

(ŽM 17)

– o –

„Mi u sebi nosimo nadu da ćemo svoje tijelo opet dobiti iako bude mrtvo i u zemlju pokopano. Jer kod Boga nijedna stvar nije nemoguća . . . Ako je Bog pozvao čovjeka na život i uskrsnuće, nije pozvao samo jedan njegov dio nego čitavo njegovo biće, to jest i dušu i tijelo".

(Sv. Justin)

ALELUJA

„O sretnog li ‚Aleluja'! ondje na nebu. Sretnoga li i sigurnoga! Pjevat ćemo ‚Aleluja'! bez protivnika! Neće biti ondje neprijatelja, i bit ćemo zauvijek sa svim svojim prijateljima . . . Pjevajmo, braćo, svoj ‚Aleluja'! i sada, ali ne u slatkoći mirovanja, nego zbog utjehe sred vojevanja. Pjevaj, kako obično pjevaju oni koji putuju. Pjevaj i putuj. Pjesmom si sladi trud, ali ne zastani u lijenosti. Pjevaj i putuj. Što mislim kad kažem: Putuj! Napreduj u dobru. Ima ih koji napreduju u zlu, kako veli Apostol (2 Tim 3,13). Ako napreduješ, putuješ. No, napreduj u dobru, napreduj u pravovjerju, napreduj u pravom življenju. Pjevaj i putuj. Ne zastani, ne vraćaj se, ne zastaj putem. Pjevaj i putuj!"

(Sv. Augustin, XXII. uskrsni govor)

– o –

„Uskrsli Krist prisutan je uvijek. Prisutan je kao prvog dana. Prisutan je među nama svakog dana sve do vječnosti".

(Ch. Péguy)

„Mi smo uskrsli narod. Naša je pjesma Aleluja".

(Ivan Pavao II.)

„Uskrsli Krist ljudski život pretvara u neprekidnu svečanost".

(Brat Roger)

IZ KNJIGE „BISERI MUDROSTI" . . .

– *Tek što je čovjek pomalo počeo učiti, dolazi smrt prije nego je stekao iskustvo.*

(F.M.A. Voltaire)

– *Razdaljinu između dva ništavila – rođenja i smrti – čovjek pretrči brzo.*

(A. Camus)

– *Smrt je još uvijek brža od svega.*

(Al-Mutanabbi)

– *Zaista, bolje je jednom umrijeti nego cijeli život umirati od straha.*

(Ezop)

– *Koga bogovi vole, mlad umire.*

(T.M. Plaut)

– *Ljude treba oplakivati kad se rode a ne kad umiru.*

(Ch. Montesquieu)

– *Tko se boji smrti, gubi radost života.*

(Katon)

– *Kakvu su divnu predstavu imali stari o smrti: ona je za dobre bila počinak, a za zle užas.*

(Lijeh-Tse)

– *Roditi se u pravi čas milost je neba; umrijeti u pravi čas, također je milost neba.*

(Lijeh-Tse)

– *Dan za danom čovjek gleda stvorenja kako umiru, a ipak se ponaša kao da sam neće nikada umrijeti.*

(Mahabharata)

– *Dvaput se umire. Druga smrt je biti zaboravljen.*

(Fontaine)

MISLI O ŽIVOTU

– *Beskoristan život je isto kao i rana smrt.*

(J. W. Goethe)

– *Život treba ispuniti sagorijevanjem, a ne truljenjem.*

(L. N. Tolstoj)

– *U životu nema ravnih putova – sve su uzbrdice i nizbrdice.*

(O. M. Graf)

– *Život je dugi proces umiranja.*

(S. Butler)

– *Život se mjeri prema djelima, a ne prema danima.*

(P. Metastasio)

– *Da li je čovjek živio ili nije, utvrdit će se to tek poslije njegove smrti.*

(Literaturnaja gazeta)

– *Nije važna dužina, nego dubina života.*

(R. W. Emerson)

– *Ništa ne skraćuje život kao uzaludni koraci, prazne riječi i nekorisne misli.*

(Sedir)

– *Ovaj život ne traje milijun godina, već izvjestan, ograničen broj petaka. Svaki je petak jedan mali imetak. Ovim petkom možete zakrpiti neku manju „rupu" u svom životu.*

(D.Radović)

– *Škola života ne poznaje praznike.*

(Voodstock)

– *Život ima smisao i naći njegov smisao to je moja hrana i piće.*

(Browning)

– *Život je suviše kratak da bi bio beznačajan.*

(Disraeli)

– *Život nije knjiga koja se može čitati drugi put.*

(A. Dukić)

– *Na putu života stignemo obično do svake stanice sa zakašnjenjem, samo na zadnju dođemo prerano.*

(A. Dukić)

– *Život je zagonetka koja se rješava na drugom svijetu.*

(F. Mažuranić)

– *Život se mora pravilno odživjeti, da bi se moglo pravilno umrijeti.*

(Durant)

– *Ljudski život je obilježen znakom križa.*

(L. N. Tolstoj)

– *Ljudski život je smjesa od suza i smijeha. Blaženi oni koji siju smiješak, a jadnik svaki, koji suzama polijeva putove svojih bližnjih.*

(Guidi)

– *Prazan i bezbojan je život samo praznih i bezbojnih ljudi.*

(Černiševski)

– *Život je mudraca priprava na smrt.*

(Platon)

– *Život je kao sag: na zemlji vidimo samo naličje i ne shvaćamo smisao svih niti koje se križaju. Kasnije ćemo vidjeti divne šare što ih čine te niti.*

(J. Loew)

PROLAZNOST

– *Sjeti se, čovječe, da si prah i da ćeš se u prah obratiti.*

(Sv. pismo)

– *Sve je prolazno kao opsjena i morska pjena.*

(Buddha)

– *I tvrdo gvožđe rđa nagriza.*

(Narodna poslovica)

– *Sve je prolazno. Kada čovjek to uvidi, onda je on iznad patnje. To je jasna staza.*

(Dhammapada)

– *Nijednoj stvari se previše ne veseli niti za njom previše plači. Ništa nije vječito.*

(Arapska poslovica)

– *Još jedan opao cvijet – tako prolazi život.*

(Onitsura)

– *Kao što se lišće na stablu mijenja tako prolazi i ljudski rod.*

(Homer)

– *Što kolijevka zaljulja, to motika zakopa.*

(Narodna poslovica)

– *Uberite cvijet koji će uvenuti, inače će sam pasti.*

(Ovidije)

– *Ništa na ovom svijetu nije stalno osim nestalnosti.*

(Swift)

– *Ruže se ospu, ali trnje ostaje.*

(Rumunjska narodna poslovica)

– *Sve prolazi kao meteorit koji iskoči iz reda, časkom poleti sjajan, ali brzo padne i ugasi se kao Ikar.*

(F. Marković)

– *Ispraznost nad ispraznostima, sve je ispraznost.*

(Sv. pismo)

„Lete danci kao sanci,
I godišta kao ništa.
Zelena se trava suši,
I stoljetni dub se ruši.

Odnije vrijeme Štrosmajere,
Vladare i ubogare.
Sva je slava svijeta ništa,
Ko sud razbit sred bunjišta".

(J. Ivić, st.)

– o –

„Ljudski je život sličan službenom putu – kratak je i odgovoran. Ne može se u njemu ponašati kao u mjestu stalnog boravka i nabavljati namještaj. Ali nije dopušteno živjeti niti bezbrižno i provoditi vrijeme kao na godišnjem odmoru. Čovjeku su određeni rokovi i doznačene sume. I ne samo pojedincu. Svi mi zajedno na zemlji nismo ni gosti ni gostoprimci, ni turisti ni domaći. Svi se mi nalazimo na službenom putu".

(A. Terz)

ŠTO JE U STVARI BITNO

– Ako ima nešto pred čim stvarno strahujemo – to je smrt. Gonjeni tom tjeskobom, punimo džepove do vrha, kljukamo u svoj trbuh preko mjere, pretrpavamo police, ladice, ormare, gradeći sebi utvrdu; i sve ti se teže nečega odreći; škrtarimo na svemu, okružujemo se ljudima, koji će nam biti od koristi, kad dođu teška vremena. Zar se na taj način branimo od smrti?

– U proljeće, kad se sve oko tebe zeleni, nije vrijeme za umiranje. U ljeto života, kad budeš u punini stvaralačke snage, nije vrijeme za umiranje. U jesen, zimu, kad trebaš uživati plodove svoga rada, nije vrijeme za umiranje. Ima li, onda, vrijeme za umiranje?

– U onaj drugi svijet ponijet ćemo samo križ: neprestanu borbu da se iščupamo iz svoga egoizma, svoje ravnodušnosti, lijenosti i kukavičluka. U onaj svijet može nas prenijeti samo naš križ.

– Jednom će nastati tišina. Hladan pepeo. No sada još uvijek goriš. Buktiš plamenom. Svijetliš i bacaš iskre naokolo. Koji put zakratko utihneš, a onda opet zablistaš. Ižaruješ toplinu. Skupljaju se oko tebe. Dive se tvojoj osobi. Pružaju ti ruke, da se ogriju. Ne znaju uvijek, radi li se tu o ljubavi ili strasti, o razboritosti ili taštini, o dobroti ili plahosti. Ali ti to moraš znati. Ti se moraš uvijek pitati: Što to gori u meni? Srčanost ili taština, ljubav ili strast, dobrota ili strah? Tà, brzo ćeš se ugasiti. Tada će doći i tražiti po tvom pepelu, da li je nešto ostalo od tvoga života.

– Ne odgađaj. Žuri se. Sredi, što imaš srediti. Kaži, što imaš kazati. Evo se sjene već primiču i uskoro će te pokriti.

– Kad sve središ, zgrneš, sagradiš, uspiješ i učiniš kako ti najbolje odgovara, sve će ti to u tren otpuhnuti. S glave će ti biti dignuta kruna urešena titulama, a bogatstvo će ti se pretvoriti u prah. Ti ćeš tada opet skupljati razbijene krhotine, lijepiti papirnate krune i pokušavati živjeti na velikoj nozi. Kad opet sagradiš svoje kraljevstvo i počneš u njemu vladati, opet će ti to u tren nestati. Trebalo bi da to već jednom shvatiš.

(Iz knjige *„Zrno za svaki dan"*, Mieczystawa Malinskoga)

„Pošto je smrt pravi i konačni cilj našeg života, ja sam se s tim najboljim prijateljem ljudi tako upoznao prije par godina, da njegova slika za mene ne samo da nema ništa zastrašujućeg nego me još umiruje i tješi.

Nikada ne legnem u krevet, a da ne pomislim, da možda, premda sam tako mlad, neću više vidjeti sutrašnjeg dana. A ipak nitko od ljudi koji me poznaju ne može reći da sam s ljudima mrzovoljan ili da sam žalostan. Za tu sreću zahvaljujem svaki dan svom Stvoritelju i tu sreću od srca želim svakom čovjeku".

(W. A. Mozart)

POSLJEDNJE STVARI

– Ako si apostol, onda ti je smrt dobar prijatelj koji ti olakšava put.

– Da li si nekog tmurnoga jesenjeg popodneva gledao kako opada lišće? Tako svakog dana padaju duše u vječnost. Jednog ćeš dana i ti biti otpali list.

– Nisi li slušao kako svjetski ljudi s tugom govore da je svaki protekli dan postepeno umiranje. A ja ti kažem: Raduj se, apostolska dušo, jer se svakim danom koji prolazi približavamo Životu.

– Njih smrt lomi i iznenađuje. Nas smrt, bolje reći Život, budi i potiče.

– Ne boj se smrti. Već sada je velikodušno prihvati: kad Bog hoće, kako hoće, gdje hoće. Budi sasvim siguran, doći će vrijeme, na mjesto i na način za te najbolji, poslana od tvoga Boga i Oca. Dobro nam došla, sestro smrti!

– Što će na svijetu propasti, ako ja tu više ne budem, ako umrem?

– Vidiš li kako se tijelo slavnih ljudi raspada u trulež? Razmišljaj o tome i povuci zaključak.

– Sjeti se uzdaha vojvode od Gandia (budućega svetog Franje Borgie): Neću više služiti gospodaru koji može umrijeti.

– Govoriš mi o herojskoj smrti. Ne vjeruješ li da je veće herojstvo umrijeti nezapažen, u skromnoj postelji, kao običan građanin, nego od bolesti koja se zove – ljubav.

– Za te, aspostole, nema smrti. Samo promjena strana, i ništa više.

– Neka ti nikada ne siđu s očiju konačni sud, pravda i Sudac.

– Zar ti duša ne gori željom, da obraduješ svoga Boga Oca, kad te bude sudio?

– Djeca su ovoga svijeta sklona naglašavati Božje milosrđe. To ih gura u daljnje stranputice. Istina, naš je Bog beskrajno milosrdan, ali je neizmjerno pravedan.

– Pakao postoji. To je opća poznata činjenica. Ponovit ću ti je: pakao postoji! Prenesi to u pravi čas onom prijatelju . . . i onom drugom.

– Poslušaj me ti, što se se preko ušiju zadubio u znanost. I tebi treba doći pred sud.

– Uvijek. Zauvijek! Otrcane riječi, da se ljudskim trudom produže i ovjekovječe ugodnosti. U svijetu gdje sve ima svoj kraj, to su riječi samoobmane.

– Ovdje ide sve svome kraju. Mnogi užitak nije pravo ni počeo, a već svršava.

(Josemaria Escriva)

– o –

Važno!

– Tko želi upoznati prolaznost svijeta, morao bi čitati stare novine. Kako je sada nevažno ono što je nekada bilo veoma važno.

– Ima jedna veoma važna povijest svijeta: to je povijest umirućih. Ipak, ovdje na zemlji njezini se listovi nikada pred nama ne otvaraju.

– Kad se čovjek rodi, ukrcaje se u brzi vlak. Otada ide nevjerojatnom brzinom u jednosmjernom pravcu, bez zastajanja, do zadnje stanice.

– Mnogi ljudi se cijeli život bore sa smrću i uvide na koncu da je ne mogu nadvladati, pa onda neće ni da misle na nju. To je veoma opasno.

UMRIJETI DOSTOJANSTVENO

(U Italiji postoji škola za umiranje. Profesorica M. A. Aveni Casucci na tribinama, javnim okruglim stolovima, predavanjima . . . želi smrti vratiti njezino dostojanstvo. Ovdje donosimo neke njezine misli.)

„Teško je umrijeti sam, izoliran u bolesničkom krevetu. Istina, najprije je potrebno odstraniti fizičku bol umirućemu i onda sve učiniti da bolesnik umre dostojanstveno, poštivan kao osoba. Lijepa je smrt kad se umre u domu (kući), a ne u bolnici, lijepo je biti okružen najbližima, a ne strancima. Ako pacijent zaista ne može umrijeti kod kuće, da se sve treba učiniti da u bolnici umre što bolje.

Mjesta u bolnicama ne bi trebala biti siva, bezlična, bijelih zidova . . . Bolesnik ne smije biti izoliran u sobi kroz koju nitko ne prolazi, odvojen od ljudi, sa zabranom na vratima da ga ne posjećuju ni znanci . . .

Smrt treba dobiti isti tretman kao i rođenje, da umirući ima status kao i novorođenče, kojemu je zaista, bez obzira na društveni status ili kulturu, osiguran zadovoljavajući društveni tretman.

Bolesniku treba reći istinu o bolesti kako bi djeci poklonio svoje preostalo vrijeme. Tako bi djeca posljednje dane bila uz majku, a i majka ne bi bila odvojena. Uvijek sam za svijest o smrti, a ne za neznanje.

Jedna me je bolničarka upitala što je prema mojem mišljenju ispravnije: naime, ona je u noćnom dežurstvu prisustvovala umiranju jedne osobe i dvoumila se treba li pozvati liječnika ili umirućega držati za ruku kako ne bi umro sâm. Ona je učinila ovo posljednje, uvjerena da bi

pacijent umro dok bi otišla tražiti liječnika. Pacijent je zaista za desetak minuta umro. Njezin stav je ispravan i poželjan.

Anonimnost, dehumanizacija, dezindividualizacija, industrijalizacija, komercijalizacija, plaše svakoga. Manje plaši činjenica smrti nego razmišljanje o njoj. Smrt mora dobiti svoje humano obličje i moramo naučiti sudjelovati u svojoj i u tuđoj smrti".

„Naša civilizacija odgaja ljude da ne misle na smrt. Teško je prisiliti čovjeka da ode drugom čovjeku i da govori o smrti. To se zapravo nikada ne događa. Možda samo kod onih koji vjeruju, kod onih koji su religiozni, bez obzira kojoj religiji pripadali. Jer, zaista, k vragu, tko bi išao prijatelju da razgovara o stvarima o kojima ne želi ni misliti ni sjetiti ih se".

(Vojislav Kuzmanović, *„Zapisi o vlastitom umiranju"*, Zagreb, 1979.)

SVE DOK VAM NE PRISJEDNE VLASTITA SMRT

Čovjek za života može svašta doživjeti od svojih prijatelja i neprijatelja, ali ono što mu prirede na pogrebu to prelazi svaku mjeru. Odlazeći milom ili silom iz ove doline suza, on postaje dijelom rituala u kojem režija apsolutno nije na razini zadatka, a izvedba zaostaje i za najlošijim predstavama u kojima je nesretnik sudjelovao za života.

Odlazeći s ovog svijeta, pokojnik bližnjima, prijateljima i suradnicima izmami prave suze i jake emocije, a oni njega zatrpaju plastičnim vijencima, lošom glazbom, eventualno frazerskim besjedama i novinskim oglasima koji apsolutno zaostaju za onima u kojima se nudi rabljena veš-mašina ili polovan seksulani servis. I najoriginalniji čovjek može očekivati da na kraju cijeli njegov život bude strpan u rahitične konvencije i fraze crvljivije od gorgonzole. Sljeduje ga ista administrativna makljaža kao i prilikom rođenja, rodbini napravi slične probleme kao da je izvršio kakvo nedjelo, a prijatelje dovede u mučnu dilemu između nogometne utakmice, filma ili njegova pogreba.

Naravno, on više nije kadar da se ispričava ili da štogod demantira, iako bi svaki pokojnik od ukusa i kulture odbio da se o njemu govori samo kao o dobričini, jer mu je poznato u čemu je najviše uživao za života, a što živi zlobnici ni da spomenu. I što je pokojnik za života bio veći, kad umre, to više postane u pričama i predaji aseptičan instrument dobrote, asket napretka i štake na kojima su drugi hodali. Nema nikoga tko bi mu u tom posljednjem oproštaju udijelio malo života i njegovih draži, uzbudljivih stranputica i pustolovnih grešaka, svega onoga, dakle, što živovanju daje puninu i smisao i zbog čega se i otimamo

skončanju. I dok drugi prilično precizno naglašavaju svoje gubitke njegovom smrću, te eventualno gubitke zajednice i naroda, i ne pada im na um da provjere nije li on dobio ili izgubio gubeći baš njih kao društvo.

Koliko ljudi danas drže do smrti vidi se po tzv. arhitekturi mrtvih koja je čist kič. U svim epohama ta arhitektura bila je vrhunac graditeljskog umijeća, a groblja su danas kaotični sajmovi neukusa, što skeptika nužno nagoni na pitanje: znadu li oni koji ne cijene smrt cijeniti život? I je li pogreb parada raskošnih patničkih emocija ili sućutno sudjelovanje u neumitnom odlasku, u ritualu posvećenu smrti, a ne banalnosti živih? Pa, ako postoje službe koje štite žive, trebalo bi da postoje i službe za zaštitu mrtvih, među kojima arhitekti i kipari ne bi bili zanemareni. To bi trebalo da postane i zadaća društva, jer groblja o jednom društvu govore više nego ulice. Odnos prema smrti uvijek je i dio globalnog odnosa prema životu, a spomenik koji dižemo mrtvima trebalo bi da ima narav kreacije koja je besmrtna, a ne anarhičan izraz neukusa onih koji još nisu umrli.

Pogreb je, dakako, predstava, peti čin tragedije koju nije napisao Shakespeare, ali je ne bi smio pisati i režirati ni svaki ucviljeni neukus. On je fenomen društvenosti koji ima svoju mitologiju i svoju kulturu, svoje kriterije ako hoćete, a nije šmrcalište i fraza, plastična drangulija ili notorno komemorativno laganje. Nije tragikomedija i sajam kiča. Barem smrt ne bi trebalo biti iznenađenje koje je uvijek sklono improvizaciji. I zaključno rečeno, pogreb je temeljni indikator naše (ne)društvenosti koji rječito govori o temeljnim odrednicima ponašanja i kulture.

Veselko Tenžera bio je novinar
„Vjesnika" do svoje iznenadne smrti
u četvrtak 21. II 1985.
ovaj tekst je iz njegove
knjige „Miting".

KANDIDATIMA SMRTI

– Tko ne poštiva žive, neće ni mrtve.

– Ako te nevjernik vodi prema smrti, znaj da te vodi nepoznatim putem.

– Kad umre čovjek, raste nebo ili pakao – ovdje i tamo.

– Uz mrtvački sanduk ljudska je riječ prazna.

– Smrt je finale životne olimpijade.

– Ljudski je život nedovršen, jedino ga smrt dovršava.

– Samo nastavak moga života poslije smrti daje pravi smisao i mom početku.

– U zadnjem pogledu izgubi se svaka čast i vlast, moć i slast.

– Smrt je nevidljiva kao i njezin Gazda.

– Smrt je zadnji trening za start utrke kroz život vječni.

– Prije groba ljudi su ovisnici, a tek poslije groba djeca slobode.

– Kad bi se smrt koristila telefonom, svi bi grešnici telefon izbacili iz stana.

– Istovremenost svršetka s početkom pripada jedino smrti.

– Radi vječnog mira na nebesima smrt je prebačena na zemlju.

(Iz knjige *„Dopuštene kletve"*, Augustina Korpara)

ZANIMLJIVO, ZANIMLJIVO . . .

– Vrijeme prolazi i pretače život u slatko vino uspomena.

– Dan je okrugao kao zemlja. Iznenadit ćete se na kraju današnjeg puta kad ugledate krevet iz kojeg ste jutros krenuli.

– Život prolazi, a mi često još ne znamo što ćemo s njim.

– Živjeti treba samo dotle dokle imamo posla.

– Ne bi bilo pošteno da pošteni ljudi žive kratko.

– Činjenica je da ćemo svi umrijeti. Međutim je pitanje što ćemo dotle raditi.

– Nitko nema više od jednog života, ali ima mnogo onih koji, pored svoga, i troše i nekoliko tuđih života.

– Vaš problem će biti riješen ako nikada ne umrete.

– Grozno je ne imati apetita za život, a imati apetit za hranu.

– Jedan je čovjek umro preko veze. Poznavao je nekoga u bolnici.

– Grabite, samo grabite. Mi se natječemo tko će umrijeti na boljem položaju, tko će izgubiti život u skupljim kolima, koga će nadživjeti što više skupih stvari.

– Vrabac je mali, a koliko u njemu radosti i života. U njemu je, rekli bismo, samo duša. Iz maloga tijela i velike duše lakše izrastu krila nego kad je, kao kod nas, obrnuto.

– Čovjek uči dok je živ. Najviše bi mogao naučiti od smrti, ali je tada obično kasno.

(Iz knjige *„Beograde, dobro jutro"*, D. Radovića)

NEPOBIJEĐENA SMRT

– Cijeli život živimo u nadi, zašto bismo se je odrekli baš pred smrt?

– Kad nastupa smrt, stavite u lijes sve police osiguranja.

– Smrt je carinarnica na prijelazu iz ove domovine u vječnu.

– Na graničnim prijelazima iz ovoga svijeta u drugi, smrt ne pretražuje džepove i kofere, nego savjest i dušu putnika.

– Ono što svakome dolazi prerano, to je smrt.

– Smrt je ministarstvo ravnopravnosti.

– Život ne skida Boga na zemlju, ali smrt je kadra čovjeka uzdići do Boga.

– Smrt je borba u kojoj se unaprijed zna pobjednik.

– Kad smrt poljubi čovjeka, on se zaledi.

– Nevjera svršava smrću, vjera uskrsnućem – kakva razlika!

– Roditi se znači, između ostaloga, i rukovati se sa smrću.

– Na zavoju smrti mnogi voze tako spretno, da u zadnjem djeliću sekunde stižu u nebo sretno.

– Smrt njiše kolijevku djeteta i trese kraljevski krevet.

– Zadnju svjedožbu tvoga školovanja potpisat će smrt.

– Ako netko želi učiniti ispravke svoga života, neka to učini prije smrti.

(Iz knjige *„Zašto – Zato"*, A. Korpara)

GABRIELE ADANI PIŠE . . .

– Put do neba je uspinjanje. Tko ga misli pretrčati, ubrzo će se umoriti i teško disati.

– Ništa nije izgubljeno, sve ima razlog življenja. Potrebno je bar malo vjere i malo ljubavi.

– Beskonačnost želi usrećiti ljude, svakog čovjeka, ispuniti njegove želje: ne ratom, nego ljubavlju.

– Makar čovjek bio stogodišnjak, uvijek je maleno dijete neizmjernoga nebeskog Oca.

– Bog je Otac nebrojenoj djeci. No, svatko je pred njim kao: jedinac.

Trenutak po trenutak jest kamen po kamen da izgradiš svoj nebeski dom.

– Tako su dragocjeni trenuci sadašnjeg života da treba tkati vlastiti život bez ijednog promašaja.

– Čini ti se da iz dana u dan stariš. Samo tijelo stari, taj tvoj zemaljski ovoj. Ti zapravo koračaš prema životu.

– Kad osjetiš da umireš, majka te zemlja porađa za nebo.

– Čovjek se dva puta rađa a jednom umire. Nakon majčina krila, napušta i njedra zemlje. Rađa se za nebo.

– Ako čovjek ne zna gledati uvis, uvijek će njegov život izgledati istrošen i zagubljen poput mjehurića sapunice.

– Tko živi s glavom u vreći, tko luta od jednog do drugog iskustva, ostarjet će i neće shvatiti duboke razloge postojanja.

– U grobovima se čuva samo prah materijalnoga čovječjeg omota.

– Ako ti stalno nedostaje vremena, zaustavi se. Znači, u tebi nije nešto u redu ili si pogrešno usmjerio svoj život.

– Što smo nakupili brigama i žudnjom, moramo ostaviti na zemlji; a što smo postigli ljubavlju, bit će naše bogatstvo u vječnom životu.

– U životu se trajno nalazimo pred raskršćem i trajno moramo odabirati.

„Čovjek je sam, beskrajno sam, i nevolja – smrt uči ga i prisiljava na se osloni na Nekoga tko je moćan i siguran, u kome je spasenje, tj. samo na JEDNOGA koji može utješiti, iscijeliti, uskrsnuti, koji je prisutan sred mraka i očaja, sred beznađa i izgubljenja. . . Kao što je sin Tarasa Buljbe želio da mu otac bude prisutan posred njegovih samotnih muka, i kojima se usred istih otimao spasonosan krik: 'Čuješ li me, oče!?. . .' I mogao je dobiti odgovor, koji mu je posred muka davao snage da izdrži: 'Čujem. . .' Snagom te očeve ljubavi pobijedio je smrt, svoje smrtne muke".

(S. M. od Presv. Srca, *„Dar života"*, Split, 1985.)

SA SVIH STRANA

„Kad po tebi svaki mlati,
Reci lipo: Bog vam plati!
Budi vesel i brez srama:
Klas se mlati, a ne slama".

(M. M. Miloradić)

– o –

„Stari Grci su groblje zvali nekropolis, a to znači grad mrtvih, za razliku od polisa, grada živih. Dakle, i groblje je grad u kojem nalazimo: grobove, spomenike, natpise, svijeće, cvijeće . . . i vječnu šutnju, vječni zov prema vječnoj sreći, s onu stranu prostora i vremena, iza zvijezda, sunca i mjeseca. U tom gradu se živi osjećaju 'prolaznim bićima', jer idu iz opipljivog i nevidljivog svijeta u nov, neopipljiv i nevidljiv svijet . . ."

(I. D.)

– o –

„Jedan se hrast prevalio. Za mene je bio čovjek koji je volio nebo i zemlju. Volio je komadić neba pred onom svojom kućicom, gore u planini. Imao je što mnogi današnji ljudi nemaju: zadovoljstvo, mir i radost. Bio je odan Bogu i narodu svome".

(Prijatelj o Juri Baranu iz K. Lukšića)

– o –

„Nije ostavio oporuku zato što nije htio pojmiti da će i on umrijeti. Moj se otac užasno bojao smrti".

(Maya o svom ocu Pablu Picassu)

„Pripremi sve da umrem kako dolikuje papi i biskupu . . . Radili smo i služili Crkvi. Nismo se zaustavljali da skupljamo kamenje koje su s jedne i druge strane bacali na nas. A mi ga nismo ni na koga bacali".

(Papa Ivan XXIII. pred smrt svom tajniku Capovilli)

– o –

„Smrt nije događaj koji se desi, nego događaj što se živi od rođenja".

(M. Heidegger)

– o –

„Oj vi gorski svećenici,
Božji slavni žrtvenici,
Vaše suze vaše jade
kano cvijeće anđel kupi,
da vam krasan vijenac dade,
kad vam smrtnom logu stupi;
Jer je vaše sve strpljenje
bilo drugom na spasenje".

J. Hranilović)

– o –

„U 62. godini života: tko nije zaslužio da se na njega baci koji kamen? Svatko je od nas okružen slabostima i krepostima. To smrtni čovjek ne može vagnuti.

Zato se ni ja ne nabacujem kamenjem na nikoga, posebno ne na našega dragog Ljudevita Gaja.

Uzimam ovu šaku naše drage zemlje i posipam njegove smrtne ostatke. Neka mu bude laka naša draga hrvatska zemlja".

(Na sprovodu Ljudevita Gaja)

GLUMCI O SMRTI . . .

„Treba brzo živjeti. Smrt rano dolazi".

(James Dean, poginuo u 24. godini života, 1955.)

„Smrt ne voli stare ljude".

(Ernest Hemingway, prigodom smrti Jamesa Deana)

Poznati američki glumac Gary Cooper bio je dobar prijatelj s piscem Hemingwayom. Glumac je prešao na katoličku vjeru i pitao je pisca je li dobro učinio. Ovaj mu je odgovorio da je i sam bijedan katolik, ali da misli da će sve „dobro svršiti".

Pisac Hotchner opisuje posljednji susret pisca i glumca koji je obolio od raka.

„Hemingwayu, molim vas nešto učinite za mene. To ne smijete nikada zaboraviti!"

„Neću!"

Slavni glumac je uzeo raspelo u ruke i rekao:

„Sjećate li se kako sam vas nekoć zapitao jesam li dobro učinio kad sam stupio u Katoličku crkvu?"

„Sjećam!"

„Kad budem umirao i kad ne budem moga više govoriti recite mu – pokazujući na raspelo – *da mi je sada jasno da je bilo najbolje što sam ikada u životu učinio. Hoćeš li to učiniti umjesto mene?"*

„Svakako" – odgovori Hemingway uzbuđeno.
Deset dana kasnije Gary Cooper je bio mrtav.

„Odlazim sada na veliko putovanje".

(L. Harvej, glumica. Umrla u 61. god. u vili na francuskoj obali, 27. VI. 1968.)

„Smrt je svetkovina života".

(Ž. Nikolić)

„Moji su filmovi obojeni osjećanjem smrti što lebdi pritajena iznad nas, naših sudbina, poput straže koja čeka trenutak da nas pošalje na svoj put. A mi ipak ne vjerujemo, ili se bar pravimo da ne vjerujemo, da će nas stići".

(Ž. Nikolić)

„Želio bih zaustaviti vrijeme, jer mi misao na smrti, nikako ne leži. Nekada me moj petogodišnji sin pita: Tata, tko će prvi umrijeti: ti ili ja?"

(V. Gassman)

„Tko uživa u životu, mora stalno misliti na smrti".

(O. Wels)

SUZE – PLAČ

„Ni teško umriti, mučno je samo suzu u tujem oku viditi".

(M. Balota)

„Čovjek plače i to je njegova najveća povlastica".

(J. Delille)

„Poslije vlastite krvi, najviše što čovjek može dati, jest suza".

(A. Lamartine)

„Ah, blago onom ko suza ima!
U toga srce umrlo nije".

(A. Šantić)

„Svaka suza pokazuje smrtnicima jednu istinu".

(U. Foscolo)

„Suze ponekad imaju vrijednost govora".

(Latinska poslovica)

„Suza je ekstrakt onoga što je u čovjeku ljudsko – bar toliko koliko je suza".

(D. Radović)

„Plač ne ponižava jakog čovjeka".

(Tarchetti)

„Neka me ostavi svaki onaj, tko je suha srca i suha oka".

(J. W. Goethe)

STARCI – STAROST

– *Pješčani sat iz kojeg je život iscurio.*

– *Šetnja u predvečerje nakon čega slijedi hladnoća i tama.*

– *Rijeka koja sve sporije i beživotnije teče, dok se ne utopi u more mrtvila.*

– *Uspon prema brdu.*

– *Korak po korak približavanje cilju.*

– *Ptica selica spremna na selidbu.*

– *Prijelaz na poljane svjetla i mira.*

– *„Najmanja braća" što žive na svijetu.*

– *„Suha grana društva" što se baca u peć.*

– *Ljudi koji besplatno troše industrijski zrak.*

– *Starost je po sebi bolest.*

– *Starci su skriveni dragulji.*

– *Čovjek koji za svoju sreću iznad svega treba ljubavi.*

– *Starci su najosamljenija generacija koja je ikada obitavala lice zemlje.*

– *Starci su ljudi koji još nisu pojeli večeru.*

– o –

„Tvoje srce strepi od straha pred smrtću i ti blijediš od same pomisli na nju. Upoznaj sebe i budi uvijek promišljen, pa nećeš umrijeti ni kada umreš".

(M. Ikbal)

STAROST – BOLEST

„Osjećaj da je čovjek završio svoj život i da nema više smisla živjeti – duhovna je smrt".

(Joseph Folliet)

„Starost je bacanje kozmetike. Čovjek stoji pred sobom onakav kakav jest".

(Joseph Folliet)

„Starost je čekaonica smrti".

(Joseph Folliet)

„Godine ne stvaraju mudrace, nego starce".

(Swetchine)

„Čuvajmo se da nam starost ne ostavi više bora na duhu nego na licu".

(Michel Montaigne)

„Bolest je sirotinjska sudbina, ali i bogataška kazna".

(Ivo Andrić)

„Za vrijeme bolesti filozofija bez Boga ništa ne vrijedi".

(Arthur Schopenhauer)

„Ako za mladosti nisi ništa sabirao, kako ćeš išta naći u starosti".

(Sirah)

„Jedno od najuspješnijih sredstava kako se spremiti na starost jest razmišljanje o njezinoj vrijednosti".

(Joseph Folliet)

„Po patnjama i bolesti ljudi postaju veći nego po radostima ovoga svijeta".

(Adalbert Stifter)

„Nauči nas dane naše brojiti, da steknemo mudro srce".

Psalam 89

„Ako se naš izvanji čovjek i raspada, naš se unutrašnji iz dana u dan obnavlja".

Pavao (2 Kor 4,16)

„Plod svojih ruku ti ćeš uživati, blago tebi, dobro će ti biti".

Psalam 127

„Podupirat ću vas dok ne posijedite".

Izaija

„Podupirat ću vas dok ne posijedite".

Izaija

„Ne zabaci me u starosti: kad mi malakšu sile, ne zapusti me! Ni u starosti, kad posijedim, Bože, ne zapusti me"!

Psalam 71

„Kako lijepo pristaje sijedoj glavi da rasuđuje, i starima da znaju savjetovati".

Sirah

„Starci neka budu trijezni, ozbiljni, razumni, zdrave vjere, ljubavi i postojanosti".

Pavao (Tit 2,2)

„Što si mi, dušo, klonula, i što jecaš u meni? U Boga se uzdaj"!

Psalam 42

ZAŽELJELI SU . . .

Veliki slikar Salvador Dali zaželio je da se postavi na njegov grob epitaf: *„Uvijek dosljedan sebi!"*

Kardinal Carlo Confalonieri je kazao: *„Moja je najveća želja umrijeti otvorenih očiju".*

Otac gubavaca, R. Follereau, često je u životu govorio: *„Želim što prije umrijeti. Nije me strah. Bog je ljubav. Mirno idem k Bogu ususret!"*

Indijski pjesnik R. Tagore je zapisao: *„Neka mi posljednja riječ bude ta – da se uzdam u tvoju ljubav".*

Sv. Monika je govorila: *„Stavite moje tijelo gdje god bilo. Nemojte se radi njega puno brigati. Samo vas jedno molim, da me se sjetite kod Božjeg oltara, gdje god bili. Ništa nije daleko od Boga. Ne treba se bojati da on na koncu svijeta neće znati odakle će me uskrsnuti".*

Sv. Mala Terezija je zapisala: *„Za moj sprovod nemojte primati vijenaca. Tražite radije umjesto toga novca pa ga upotrijebite za uzdržavanje dvoje crnačke djece kojoj ću ja s neba pomagati".*

Dr. Ante Starčević je tražio: *„Kod moga sprovoda zabranjujem svaki sjaj, glazbu, pjevanje, vijence . . . Moje tijelo neka se stavi u prosti neobojeni drveni sanduk i po jednom vrijednom duhovniku Rimske crkve, po njezinu obredu neka se zemlji preda".*

Pjesnik i svećenik Izidor Poljak pjeva:

„A na grob mi neće stavit
mramornoga spomenika.
Tek križ drven, jednostavan,
ko i život svećenika".

Jedna žena iz Švicarske molila je da joj se napiše: *„Mi tugujemo zbog toga što smo te izgubili, ali smo trajno Bogu zahvalni što si živjela s nama. Posudio si je, Gospodine, ona je bila naša sreća. Zatražio si je natrag, i mi smo ti je vratili, bez mrmljanja, iako puni tuge".*

„Čovječe, sjeti se da imaš samo jednu dušu, i da ćeš samo jednom umrijeti; sjeti se, da imaš samo jedan život, i to kratak, i da ima samo jedna slava. Ako na to budeš često mislio, od mnogih ćeš stvari odustati".

(Sv. Terezija)

„U velikim bolnicama ima po jedna soba u koju prenose one bolesnike za koje se vidi da će živjeti po nekoliko sati. U svemiru, ova naša zemlja je takva soba za umiranje".

(I. Andrić)

„Nauči se da ne živiš kao luđak iz dana u dan, nego misli na to da pred tobom stoji smrt".

(Pitagora)

NA NJIHOVIM GROBOVIMA . . .

„O čovječe, ma tko ti bio, ili otkud dolazio, znaj, ja sam Kir koji sam sagradio ovo veliko carstvo za Perzijance. Stoga mi ne zavidi za ovo malo zemlje što pokriva moje tijelo".

(Kir, kralj perzijski)

„Leti lišće što vir ga vije,
za let si, dušo, stvorena.
Za zemlju nije,
za pokoj nije cvijet
što nema korijena".

(Tin Ujević)

„Bože daj, da usnem u tvom miru, između nade i ljubavi".

(R. Follereau)

„Vjernom sinu Katoličke crkve život je bio Krist, a smrt dobitak, jer je očekivao milosrđe Gospodinovo i vječni počinak na srcu Isusovu".

(Ivan Merz)

„Dva puta mrtav, jednom pokopan".

(Suarez, duh. pisac)

„Preminuo je u katoličkoj vjeri primivši u dubokoj vjeri posljednje sakramente".

(Hubert Lyautey, obraćenik)

„Ovdje leži Frane Bulić, grešnik i nevrijedni svećenik. Navršivši 50 godina, Frane je sebi sazdao ovu grobnicu na časnom pragu svetih solinskih mučenika.

A Bog Svemogući koji me je stvorio i k sebi me uzima milostivo neka me primi i za vječne radosti sačuva ovo tijelo".

(Natpis na grobnici don Frane Bulića na Manastirima u starom Solinu)

VELIKA RAZLIKA

Moj grob

„U planini mrkoj nek mi bude hum,
Nad njim urlik vuka, crnih grana šum.

Ljeti vječan vihor, zimi visok snijeg,
Mûku moje rake nedostupan bijeg.

Visoko nek stoji, ko oblak i tron,
Da ne dopre do njeg niskog tornja zvon.

Da ne dopre do njeg pokajnički glas,
Strah obraćenika, molitve za spas.

Neka šikne travom, uz trnovit grm,
Besput da je do njeg, neprobojan, strm.

Nitko da ne dođe, do prijatelj drag,
I kada se vrati, nek poravna trag".

(I. G. Kovačić, Hrvatska revija, 1937.)

Moj nadgrobni natpis

„Pružimo ruku prijateljici umorni od svijeta, da nas odvede odavle.
I smrt će biti naša kao smrt očišćenih ljudi.
Slična putu u crkvu na Cvjetnu nedjelju.
Slična silasku u lađu pri lepršavim zastavama i orkestrima muzike.
Slična odlasku vojske u oslobođene krajeve, kojoj bacaju grančice s prozora..
Slična poljupcu koji će trajati dulje nego sistemi svjetova.
Slična pokliku sviju pjesama skrivenih u svim prošlim i budućim dušama i svjetovima.
I udruženju sviju minulih i budućih dana i noći,
U jedan samo dan u kome više noći biti neće".

(Otokar Brezina)

PIŠE NA . . .

Na zvonu u kupoli mauzoleja „Račić" u Cavtatu piše: *„Spoznaj tajnu ljubavi, riješit ćeš tajnu smrti i vjerovati i da je život vječan".*

Na zidu mrtvačnice mostarske bolnice stoji zapisano: *„Mortui vivos docent"* – „Mrtvi poučavaju žive".

Na kamenu temeljcu nove džamije u Zagrebu je uklesano: *„Džamije prave oni koji u Alaha vjeruju i Sudnjeg se dana boje".*

Na gradskom satu u starom Rimu piše: *„Svi satovi ranjavaju, posljedniji ubija".*

Natpis u katedrali u Schleswigu glasi: *„Moramo svaki dan umirati da ne umremo kad umremo".*

Na jednom stećku blizu Travnika čita se: *„Živih pošteno, jer znah da je umriti".*

— o —

„Besmrtnost je duše nešto za nas tako važno i što nas tako duboko tuče, da je već morao izgubiti svaki osjećaj onaj koji ne mari doznati kako je uistinu. . . Nemarnost ljudi za predmet u kojem se radi o njima samima, o njihovoj vječnosti, začuđuje me i plaši; to je za mene nakaza. Ne govorim to u nabožnoj gorljivosti duhovnog skrušenja: tvrdim, naprotiv, da nas ovim osjećajima mora ispuniti sebeljublje, čovječanski interes i najjednostavnije svjetlo razuma".

(B. Pascal)

NARODNE IZREKE O SMRTI

„Poštuj mrtve kao da su živi".

(Kina)

„Smrt je broj koji svi izvuku u lutriji života".

(Njemačka)

„Onaj koji se smrti boji ne živi".

(Engleska)

„Smrt otvara što život zatvara".

(Poljska)

„Ni smrt nije besplatna: stoji nas života".

(Rusija)

„A kad umremo, onda je to za dugo vremena".

(Francuska)

„Do smrti sve je život".

(Španjolska)

„Život je kao vatra: početak je plamen, a kraj je pepeo".

(Gruzija)

„Tko umre, prestaje živjeti, ali prestati živjeti ne znači umrijeti".

(Njemačka)

„Časna smrt je zlatni poklopac".

(Albanija)

REKLI SU O SMRTI . . .

„Smrt je preseljenje iz kuće u kuću. To nije nestanak već drugo rođenje. Kao što prsne ljuska jajetu kad se pile ponovno razvije, tako dođe vrijeme da se rastave duša i tijelo".

(M. Selimović)

„Svaki je čovjek uvijek na gubitku, ako ga ne spasi ljubav".

(M. Selimović)

„O smrti, tako blaga, ti jedino jutro".

(G. Bernanos)

„Kad čovjek ostari, sve odlazi, Bog dolazi".

(R. Bazin)

„U životu nema ništa zla za onoga koji je shvatio da gubitak života nije nikakvo zlo".

(M. Montaigne)

„Sve što se može jednoga dana dogoditi, može se danas dogoditi".

(M. Montaigne)

„Život je prazan vrč, trebaš ga ispuniti; i što si sebi skupio, to će te hraniti u prekogrobnom životu".

(Margareta Seemann)

„Svakim svojim djelom stvaramo vječnost, a svake sekunde zidamo svoje kraljevstvo".

(Guy de Larigaudie)

„Smrt je naša posljednja dužnost, zato se pripremimo da je dobro obavimo".

(R. Bazin)

„Život je predgovor u knjizi vječnosti".

(Nelly Lieutier)

„Tko je vidio smrt? O bića, ne vjerujte u nju!"

(V. Parun)

„Smrt ne gleda ničije lice.
Ona jednako ruši i valja,
stara i mlada, roba i kralja".

(I. Gundulić)

„Stvarno nitko ne umire, jer se ne može otići od Boga. Onaj koji se, bar se tako čini, naglo zaustavio nastavlja svoj put. Pisac svog života samo je prevrnuo stranicu . . ."

(Sertillanges)

„Život je hod u smrt bez odmora i usporavanja".

(Sv. Augustin)

„Nema smrti – ima samo dvostruki život".

(R. Bazin)

„Mi nismo ništa. Što tražimo, to je sve".

(Novalis)

„Oh, kako je lijepo ići kući da se tamo provedu praznici . . . Idem da budem uz oca. Idem da otpočinem . . . Osjećam se kao dijete što se vraća kući da otpočine i bude kod svog Oca".

(kard. Wiesemann)

„Biti spreman – to je sve".

(Hamlet)

„Čovjeka od vječnosti dijeli samo jedan kucaj srca".

(Powers)

„Čovjek umire sam".

(B. Pascal)

„Svi dani idu u smrt, zadnji tamo stiže".

(Seneka)

„Otvoreni grob nije nikakva dubina – najviše dva metra. Međutim, koji se čovjek nadvirivao nada nj, a da ga ne uhvati vrtoglavica?"

(Garcot)

„O smrti, ti ne uništavaš: ti oslobađaš!"

(A. Lamartine)

„Čini mi se da zatvaram dućan . . ."

(B. Ćopić, malo prije smrti)

„Da nismo vječni, bila bi ljudskom rodu učinjena najveća krivica. Sretniji bi od čovjeka bio crv; jer pameti nema, jer srca nema, jer besvjestice pada u ništavilo iz kojega ga je izvadila ruka Božja".

(August Šenoa)

„Bez Isusa smrt je odvratna, ali s njim je ona nešto sveto, blago i radosno – za pravog vjernika".

(B. Pascal)

„Predobra smrti, nemoj odugovlačiti!"

(F. Prešern)

„Ono što daje smisao životu, to daje smisao i smrti".

(Saint – Exupery)

„Daj račun, to je prva riječ, prvi poziv na obali vječnosti".

(L. Schwarz)

„Smrt je prema nama okrenuta strana cjeline, čija se druga strana naziva uskrsnuće".

(A. T. Sinjavskij)

„A i smrt je lijepa, nalazi se preko groba misterij jednak suzi ljudske svete ljubavi".

(A. G. Matoš)

„Čovjek umire sam za sebe".

(B. Pascal)

„Budućnost ne pripada mrtvima, već više onima koji čine da mrtvi govore, koji tumače zašto su oni umrli".

(Georges Bernanos)

„Prošao je generalnu probu, a vječno slavlje je tek započeo. Završio je naukovanje, a sad uživa u životnom djelu. Nema mrtvih! Postoje samo živi na našoj zemlji i

onkraj groba. Prije uskrsnuća moraš umrijeti, prije smrti trpjeti, prije trpljenja moraš drhtati"

(Michel Quoist)

„Razlog što me privlači filozofija treba tražiti u mojoj depresivnosti, zbog koje me toliko zanimaju Kafka, Dostojevski i Bergam. Mislim da imam sve simptome i probleme koji me muče: opsesiju smrću, opsesiju Bogom ili nepostojanjem Boga, a kopka me i pitanje zašto smo ovdje. Hoću odgovore. Glavni je problem oko smrti zapravo strah da nema zagrobnog života".

(Allen Woody)

„Smrt je uvjet da odgovorimo i na neka životna pitanja. Ja se nikada nisam bojala smrti".

(M. A. Aveni Casucci, učiteljica umiranja)

„Bog je dao moć magnetu da privuče željezo. Nadam se da je sebi pridržao još veću moć kojom će iz grobne prašine privući k sebi sva mrtva tjelesa".

(J. Newton)

„Zvona zvone, a crvi idu na gozbu".

(Pjesnik)

„Prirodno je da se spusti noć, da svrši dan, da umremo . . . Ali ja to ne mogu prihvatiti . . . Ne, ne, ne prihvaćam ideju smrti! Znam dobro da imam krivo . . ."

(Jean Rostand)

„Smrt je takva pojava koja se svakome čini neprirodna i strašna kad se tiče njega, a posve prirodna kad su drugi u pitanju".

(B. Graham)

„Ovaj svijet je nalik na predvorje budućeg svijeta. Uredi se u predvorju, da uđeš u sobu".

(Židovska poslovica)

„Nisam svoju kćerku izgubio. Ja sam je samo povratio".

(F. M. Dostojevski)

„Svršio sam svoje dane. Dosad je uvijek netko bio sa mnom. Sada ostajem sam da zahvalim pred postavljenim stolom. Ja živim na pragu smrti i u meni je nerazjašnjiva radost".

(O. Claudel)

„Ako se sam za sebe sada ne pobrineš, tko će se za tebe poslije brinuti?".

(T. Kempenac)

„Dokle god čovjek ima na ramenu glavu, ništa za njega nije izgubljeno".

(Bjelinski)

„Ljudski je život kao mač. Ako ga upotrebljavaš, istroši se; ako ga ne upotrebljavaš, ipak ga izjeda rđa".

(Latinska poslovica)

„Poslije ovoga života ne ostaje ono što smo skupili, nego ono što smo dali".

(G. Chandruy)

„Najbolje u čovjekovu životu su njegova mala, bezimena, nezapamćena djela dobrote i ljubavi".

(W. Wordsworth)

..Odmor je samo za mrtve".

(Engleska poslovica)

„Suze su tihi jezik bola".

(F. Voltaire)

„Svaka suza pokazuje smrtnicima jednu istinu".

(U. Foscolo)

„Suze su plemeniti govor očiju i kad u pravoj ljubavi nestane riječi, govore oči sa suzama, dok jezik šuti".

(Herrick)

LIBANONSKI PJESNIK PJEVA . . .

– A onda Almitra prozbori govoreći:

Sad bismo te pitali o smrti.

A on reče:

Vi biste da doznate tajnu smrti.

Ali kako ćete je naći ako je ne potražite u srcu života?

Sova, čije su noćne oči slijepe za dan, ne može svući koprene s tajne svjetlosti.

Ako doista želite pojmiti duh smrti, otvorite srce široko u tijelo života.

Jer, život i smrt jedno su, kao što su jedno rijeka i ocean.

U dubini vaših nada i čežnja leži vaše znanje o onostranom.

I kao sjeme što sanja pod snijegom, vaše srce sanja o proljeću.

Vjerujte svima jer su u njima sakrivene dveri vječnosti.

Vaš strah od smrti samo je drhtanje pastira što stoji pred kraljem, koji je ruke položio na nj, u znak časti.

Zar pastir nije sretan, ispod svoga drhtanja, što treba da snosi kraljev znak?

Ipak, nije li pažljiviji zbog svoga drhtanja?

Jer, što je umrijeti nego razgoliti se na vjetru ili okopnjeti na suncu?

I što je prestati disati, ako ne osloboditi dah iz nemirnih plima i oseka, da se može uzdići i potražiti Boga neopterećen?

Samo kad pijete iz rijeke tišine, možete odista pjevati.

I kad sitgnete brdu do vrha, tek ćete se onda početi penjati.

I kad zemlja zatraži vaše udove, tek ćete onda odistinski zaplesati.

(Iz knjige *„Prorok"*, Halila Džubrana)

VELIKI TAGORE

– Živimo na ovom svijetu dok ga volimo.

– Slušaj pjesmu života!

– Čovjekov život nije samo njegov: tko ga želi oblikovati, mora imati pomoć okoline ili neće uspjeti.

– Život nam je dan i mi ćemo ga zaslužiti ako ga damo.

– Svako novorođeno dijete donosi poruku da Bog još nije izgubio povjerenje u čovjeka.

– O carstvo s one strane, kao neodoljivo zove tvoja frula.

– U času smrti pojavit će se Netko (Bog) tko me je uvijek poznavao. I jer volim život – volim i smrt.

– Dijete plače kad ga majka uzima s desne sise, ali se smjesta smiri kad ga stavi na lijevu.

– Ipak, čvrsto vjerujem, da postoji harmonija potpunog čovještva. Tko je ima, bogat je kraj svega siromaštva. On je pobjednik iako je pobijeđen. Njega smrt vodi k besmrtnosti, gdje će vječna pravednost njegovu sramotu pretvoriti u sjajan trijumf.

– o –

„Svaki je dan dobar za rođenje i za smrt".

(Ivan XXIII.)

„Ništa nije dragocjenije od vremena, jer je ono cijena za vječnost".

(L. Bourdaloue)

MARTIN LUTHER KING

– Svi mislimo na smrt. I ja sam mislio na svoju smrt i na svoju sahranu. I pitao sam se što bih mogao željeti. I tako sam se jutros odlučio povjeriti vama. Ako tkogod od vas, na dan svoje smrti, bude još hodao naokolo, neka znade da ja neću dug sprovod. A ako saznate tko će govoriti o meni u pogrebnom govoru, recite mu neka bude kratak, neka ne podsjeća da sam dobio Nobelovu nagradu za mir: to nije važno. Recite mu i da prešuti da sam dobio četiri stotine nagrada, odlikovanja, počasti. Ali htio bih da taj čovjek kaže da je Luther King nastojao dati svoj život da bi služio ljudima. I htio bih da kaže da sam nastojao ljubiti, da sam nastojao biti čestit, da sam nastojao utažiti glad nekome tko je bio potreban. Htio bih da kaže da sam nastojao odjenuti gole, da sam nastojao pohoditi utamničene i da sam nastojao ljubiti čovječanstvo i služiti mu. Htio bih da kaže da sam bio bubanj za pravdu, bubanj za mir, bubanj za stvari koje sam smatrao pravednima.

– Ono što je važno nije koliko se živi, nego kako se živi.

(M. L. King)

– o –

„Ništa nije izgubljeno, dok nam još preostaje jedno: naime, da ispijemo smrt".

(B. Pascal)

„Svoj život ne možeš produžiti niti raširiti, već samo produpsti".

(G. Fock)

POVODOM JEDNE VELIKE SMRTI

Dietrich Bonhoeffer, evangelički pastor i teolog bio je veliki protivnik nacizma. Smaknut je 6. travnja 1945. god. uoči završetka drugoga svjetskog rata. Bila je to osobna Führerova osveta. Gestapo ga je uhvatio i otpremio u Flossenburg, logor za likvidaciju.

– *To je kraj – za mene početak života"*, posljednje su Bonhoefferove riječi koje je izgovorio na putu za Flossenburg.

Zatvorski liječnik opisao je posljednje trenutke velikog svjedoka vjere u Isusa Krista.

„Negdje između pet i šest sati privedeni su iz ćelije zatvorenici, među njima admiral Canaris, general Oster i državni sudski vijećnik Sack. Pročitana je presuda ratnog suda. Kroz poluotvorena vrata svoje sobe u zatvorskoj baraci ugledao sam, prije nego su zatvorenici skinuli zatvorsku odjeću, pastora Bonhoeffera kako kleči pred svojim Bogom u dubokoj molitvi. Savršeno predanje i sigurnost izbijali su iz načina kako je molio. To me je duboko potreslo. I na samom stratištu kratko se pomolio, popeo se zatim odvažno i spremno stepenicama do vješala. Smrt je uslijedila za nekoliko sekundi. U svojoj skoro pedesetogodišnjoj praksi nikada nisam vidio umrijeti čovjeka s tolikim predanjem u ruke Božje".

NAPISAO SEBI OSMRTNICU

Njemački tvorničar Georg Hipp, osnivač i upravitelj jedne od najvećih evropskih tvornica prehrambenih proizvoda za djecu, „Hipp-Werke", aktivni katolik, davno je prije svoje smrti napisao sebi osmrtnicu. Trebalo je naknadno samo umetnuti datume. Taj oglas o smrti, objavljen u lokalnom listu, glasi:

„Ja, siromašni grešnik Georg Hipp, umro sam 22. prosinca 1967. u 19 sati u dobi od 62 godine. Tko mi je još zavidan? Molim, ne stavljajte mi vijence na grob: zemlja mi je dovoljno teška. Umjesto predviđenih vijenaca, molim vas, položite protuvrijednost na konto „Za misije".

Služba Božja, nakon ukopa, bit će 28. prosinca 1967. u 9 sati. Mjesto rekvijema, molim vas, pjevajte mi Schubertovu misu.

Dan moje sahrane mora biti dan veselja, osobito za one koji su na brizi župa i Caritasa. Njih srdačno pozivam na dobar ručak. Neće samo dobro jesti, nego će nešto dobro i popiti. Ulaznice će dobiti od Caritasa i župe kao i u mojoj tvornici.

A sada, dragi sugrađani, želim vam sve dobro. Ako sam koga ražalostio ili sam koga naveo na srdžbu, molim vas, oprostite. Božji blagoslov neka vas prati, dok i vama ne kucne posljednji čas".

GEORG HIPP

MOJ POGREBNI GOVOR
(molim pročitati na mojem sprovodu)

Braćo i sestre!

Na sprovodu živi govore i mole za pokojnika, a nikada da bi pokojnik progovorio i održao propovijed, govor. Ovog ćemo puta učiniti malu iznimku! I vjerujem da se nećete ljutiti što će progovoriti onaj radi koga ste se u tako lijepom broju ovdje okupili. Dozvolite da vam iz vječnosti preko usta jednog svećenika progovri sam pater Pavao! Neobično, ali istinito, ovo što će on govoriti, napisao sam ja sâm, kako bih ja koji sam tolike govore i propovijedi za svoga zemaljskog života održao, pa i na grobljima mogao još jednom, po posljednji put vama progovoriti. Uzmite si ove jednostavne riječi k srcu, izgovorene su samo iz ljubavi prema vama svima, napose prema onima s kojima sam bio povezan bratskim, prijateljskim, rodbinskim vezama, prema onima koje sam poznavao i s kojima sam dolazio u kontakt.

Dugo sam bio svećenik, od 1946., skoro tako dugo, od 1950. - tj. preko 30 godina - bio sam i živio sam kod vas u Čakovcu. Zavolio sam to pitomo Međimurje i njegove stanovnike; mnogo puta propovijedao, govorio, poučavao, korio, opominjao, služio tisuće svetih misa, ispovijedao, pričešćivao, mnoge i mnoge spremao na put u vječnost. Nikada mi to nije dojadilo, iako, priznajem, nisam to uvijek obavljao onako kako je trebalo. Zašto sam sve to radio, živio, žrtvovao se? Glavni mi je cilj bio da vas koje nosim duboko u srcu pripravim na vječnost, na susret s Gospodinom, da spasite svoje duše i sastanete se zauvijek s dobrim Spasiteljem. I kad sam cio život to činio, sada je nadošao

čas da ono što sam vjerujući propovijedao i vršio i sam ugledam i primim. Zato vam ovog časa i ja progovaram iz vječnosti. O, kako pred vratima vječnosti sve izgleda drukčije, kako je ludo i besmisleno griješiti i svjesno činiti zlo, kako su sitnice ono zbog čega smo se glođali, svađali, čak i mrzili, kako je ludo sakupljati novac i ostalo materijalno, zemaljsko blago, a zaboravljati pri tome na vječnost. Da, sve sada izgleda drukčije!

I zato ovoga časa ja stupam u duhu među vas, sve vas koje sam volio, poštivao, kojima sam želio samo dobro, samo ono što je dobro za vašu dušu. Stupam među vas i u prvom redu vas od srca molim da mi oprostite sve moje pogreške koje sam u svom radu s vama učinio: moj nemar, moju hladnoću, moju ravnodušnost; mnogo sam više morao učiniti, ali nisam; oprostite mi možebitne uvrede. Budite uvjereni da ja svima opraštam koji su me hotice ili nehotice uvrijedili, neka im Bog oprosti! Uvijek sam se smatrao vašim, a to sam ostao i sada u vječnosti, gdje neću na vas zaboraviti. Oprostite, ako sam koga možda i nehotice sablaznio, uvrijedio, dao loš primjer ili slično.

Ispovijedam pred Bogom i pred vama svima, draga moja braćo i sestre, da sam grešnik, i zato molim dobrog i milosrdnog Gospodina da mi bude milosrdan! Sve svoje ufanje i nadu stavljam u ruke božanskog Spasitelja koji neće smrti grešnika, pa ni moje. S tom nadom otišao sam u vječnost držeći se čvrsto za ruke one koju sam iz dubine duše ljubio – presvete Bogorodice, Majke moje, posebne zaštitnice moje. Držeći se nje i uzdajući se u milosrdnog Spasitelja, bez straha odlazim u vječnost.

Zahvaljujem svima vama koji ste mi mnogo u životu pomagali i činili dobro u duhovnom i materijalnom pogledu, iako nisam toga bio vrijedan. Posebna pak hvala mojoj subraći u samostanu koja su se brinula za mene do zadnjega časa. Hvala i liječnicima, napose jednome koji je sve učinio i učinili da mi život produže, a zdanje časove učine lakšima. Hvala svim časnim sestrama, napose onima kojima

sam godinama bio duhovnik i onima koje su se brinule za moju ishranu, za njihov dobar primjer i požrtvovnost. Hvala tolikim ministrantima koji su mi pomagali. Hvala kolegama svećenicima, napose mojim prijateljima; hvala svim župljanima i znancima izdaleka i bliza. Hvala svim mojim dragim rođacima.

Danke besonders, meinen lieben und guten Mitbrüdern und Freunden und Wohltäer aus Österreich die mir mein Leben schöner gemacht haben . . . danke und Gott soll ihnen vergelten!

Hvala svima koje sam zaboravio napomenuti, a posebno hvala svima koji ste se potrudili i došli sada ovamo na moj sprovod!

Ja vas ne molim mnogo, nego sjetite me se u svojim molitvama, napose žrtvama svete mise i pričestima, jer vjerujem u moć molitve za pokojne.

A što želim na koncu vama svima? Nemojte me razočarati. Ostanite vjerni Gospodinu. Ispovijedajte otvoreno i uvjereno svoju vjeru. Ne ostavite nikada Boga, Crkvu, vjeru i činite dobro svima, bez obzira na vjersko uvjerenje, jer po ljubavi ćemo se spasiti.

Ima ovdje sigurno mojih znanaca koji nemaju vjersko uvjerenje. Molim vas, živite po savjesti; činite i dalje mnogo, mnogo dobra svome bližnjemu, a Bog će preko savjesti već progovoriti što da još k tome činite. I vas, volim, i vas nosim duboko u duši, jer i vi ste stvorenja i djeca Božja.

A sada da se privremeno rastanemo. Kažem privremeno, jer čekam sve vas, sve bez iznimke gore u boljem i ljepšem životu koji nam je dobri Bog pripravio.

Zato: do viđenja! I trudite se da to zaista bude „do viđenja", dragi i mili moji. Do viđenja u nebu! Tako neka bude. Amen.

Vaš pater Pavao!

SVRŠETAK

„Na kraju puta
nema više puta
nego cilj.

Na kraju noći
nije više noć
nego zora.

Na kraju smrti
nema više smrti
nego život.

Na kraju očaja
nema više očaja
nego nada.

Na kraju čovječanstva
nema više čovječanstva
nego Bog – čovjek.

Na kraju došašća
nema više došašća
nego Božić"!

(Joseph Folliet)

– o –

„Živi tako kako bi i na času smrti želio da si živio".
(Gellert)

„Smrt nije zagonetka, jer se zakonetka može riješiti. Smrt je tajna".

A. Keller)

„O smrti, kako je gorko tvoje pamćenje! Kako je brz tovj dolazak, a tajanstveni tvoji putovi, Kako je nestalan tvoj čas, a posvemašnje tvoje gospodstvo".

(L. de Granada)

„Kad se čovjeku ništa više ne bi dogodilo, već vječnost bez ljubavi je pakao".

(J. Ratzinger)

Prihvaćanje smrti, preobražava smrt".

(Landsberg)

Za umirućeg puno činimo ako zajedno s njim umiremo".

(R. Eisler)

„Smrt je posjednja milost".

(F. Mauriac)

„Čemu da se bojim smrti? Dok jesam – nema smrti, a kad nastupi smrt – nema mene".

(Epikur)

„Strah od smrti nije strah od spavanja, nego od nebuđenja".

(J. Lescure)

„Svaka je filozofija razmišljanje o smrti".

(Platon)

„Moj pogled na smrt jest prozor okrenut prema dvorištu".

G. Bataille)

„Smrt za mene nije ništa strašno. Ona ostaje, doduše, nasilni zahvat u život. Ipak, čini mi se da ću u času smrti prijeći iz jednoga školskog razreda u drugi; naravno – – u viši".

(E. Bader)

S A D R Ž A J

	Str.
Uvod	5
Otišli su	9
Crkveni sprovod	11
Kongregacija za nauk vjere o prekogrobnom životu	15
Grob	19
Zasijana njiva	21
Sve brzo prolazi	23
Pomalo nestajemo	25
Svatko umire	27
Džingis – kanova smrt	29
Svi jednaci	31
Život postaje sve uži	33
Natpisi opominju	35
Osiguranje	37
Nositi križ	39
Gospina miljenica	41
Biti dobar	43
Župska vestalinka	45
Anđeo neba	49
Majčino srce	51
Prava gospođa	53
Roditeljka	55
Životvorka	57
Stoljetni hrast	60
Tko je mudar	62
Podzemni glasovi	65
Zaljubljenik mora	67
Branitelj života	70
Kristova torba	72

Sv. pismo – liturgijske molitve 77
a) Stari zavjet 77
b) Novi zavjet 81
c) Liturgijske molitve 86
Sirah poručuje 93
Kako su umirali sveci 94
Ćiril i Metod 96
Aleluja 97
Iz knjige „Biseri mudrosti" 98
Misli o životu 99
Prolaznost 101
Što je u stvari bitno 103
Posljednje stvari 105
Umrijeti dostojanstveno 107
Sve dok vam ne prisjedne vlastita smrt 109
Kandidatima smrti 111
Zanimljivo, zanimljivo 112
Nepobijeđena smrt 113
Gabriele Adani piše 114
Sa svih strana 116
Glumci o smrti 118
Suze - plač 120
Starci – starost 121
Starost – bolest 122
Zaželjeli su 124
Na njihovim grobovima 126
Velika razlika 127
Piše na . . . 128
Narodne izreke o smrti 129
Rekli su o smrti 130
Libanonski pjesnik pjeva 135
Veliki Tagore 136
Martin Luther King 137
Povodom jedne velike smrti 138
Napisao sebi osmrtnicu 139
Moj pogrebni govor 140
Svršetak 143

OD ISTOG PISCA

1. *Staševica* (1968)
2. *Sv. Nikola putnik* (1972)
3. *Neretvanski zaštitnici* (1973)
4. *Hodočašće u Czestochowu* (1973)
5. *Junaci ranog kršćanstva* (1974)
6. *Širitelji vesele vijesti* 1974)
7. *Suvremeni Samaritanci* (1974)
8. *Nadgrobni natpisi* (1975)
9. *Majčini domovi* (1976)
10. *Glasovi predvodnika I.* (1979)
11. *Glasovi predvodnika II.* (1980)
12. *Mir i dobro* (1981)
13. *Glasovi predvodnika III.* (1983)
14. *U srcu Afrike* (1984)
15. *Upoznajmo Mariju* (1984)
16. *Sv. Ilija prorok* (1985)
17. *Razapeta ljubav* (u pripremi)